

In gesprek met de streek over de toekomst van De Peel

Dialogoogverslag NOVEX De Peel

Juli 2024

0. Samenvatting en advies

NOVEX staat voor extra uitvoeringskracht. De 25 betrokken overheidspartners willen samen de schouders zetten onder investeringen in de Peel die bijdragen aan toekomstbestendige natuur, water & bodem, aan toekomstbestendig (agrarisch) grondgebruik, en aan ondernemerschap & leefbaarheid. Basis daarvoor is het Ontwikkelperspectief 2050 dat bedoeld is om richting te geven. Geen beleidsnota of routekaart, wel een kompas naar een volhoudbare toekomst.

Het Ontwikkelperspectief is begin 2024 door de NOVEX-stuurgroep vrijgegeven voor dialoog met de streek. Enerzijds om signalen op te halen – wat spreekt aan en wat niet? – en anderzijds om samen met de streek te verkennen hoe de toekomst ingekleurd kan worden met maatschappelijke initiatieven. In de dialoog is steeds onderstreept dat Rijk en regio inzetten op een zich ontwikkelend perspectief: juist door met elkaar in gesprek te zijn, de lijnen naar de toekomst samen te verdiepen en ruimte te geven aan initiatief en experimenten, geven we inhoud aan de NOVEX-gedachte. Top led, bottom fed: geleid vanuit één overheid, gevoed vanuit de streek.

De dialoog die in de eerste helft van 2024 is gevoerd met maatschappelijke partners, boeren en andere ondernemers, natuur- en milieugroepen, bewonersgroepen en andere (jonge) Peelbewoners was daarop gericht: een botsproef voor de inhoud van het perspectief en vooral verkennen van opties om de toekomst samen in te kleuren. Daarvoor zijn acht Peelcafés georganiseerd, hebben we gesproken met koepelorganisaties en webinars georganiseerd voor gemeenteraadsleden, leden van Provinciale Staten en algemene bestuursleden van de waterschappen. Met tot slot op 3 juli 2024 het grote Zomerpeelcafé. In dit verslag vindt u de belangrijkste conclusies van de gesprekken tot op heden.

Samenvattend:

Er is consensus over de lange termijn ambitie om (agrarisch) grondgebruik in balans te brengen met natuur, water & bodem en gezond werken en leven & beleven in de Peel centraal te zetten richting toekomst. Linksom of rechtsom vraagt dat om forse veranderingen en ook dat besef wordt gedeeld. Niks doen is geen optie, zoals ook in het Ontwikkelperspectief staat. Op de overheden wordt het appèl gedaan om een consistente lijn te kiezen, en niet allerlei verschillende trajecten naast elkaar te laten lopen.

De landbouwkoepels – ZLTO en LLTB – hebben kritiek op de inhoud van het ontwikkelperspectief (teveel focus op 'groen') en plaatsen vooral vraagtekens bij de juridische status en haalbaarheid: is er straks nog een boterham te verdienen voor boeren? Daar staat tegenover dat natuur- en milieugroepen bezorgd zijn over de toekomst van met name het hoogveen en dat zij het NOVEX-perspectief nog te vrijblijvend vinden: er zijn waarborgen nodig; nu doorpakken. Er is brede consensus over de noodzaak om aan de slag te gaan: er worden al decennia plannen over de streek uitgestrooid. Ga concreet aan de slag en vaar op energie uit de samenleving. Maak de investeringsbelofte waar: boter bij de vis! Er werd ook een dringend appèl gedaan richting overheden: acteer als één overheid en wees consistent. Kies richting en hou vast aan de koers.

Op basis van de uitkomsten van de dialoofase geven heeft de Stuurgroep NOVEX De Peel besloten:

1. Er is geen noodzaak om het Zich Ontwikkeld NOVEX-perspectief substantieel bij te stellen, met uitzondering van enkele verduidelijkingen bij kaarten of in de tekst. Die kunnen komend najaar aan de stuurgroep worden voorgelegd. Vervolgens kan het ZON2050 in het MIRT-overleg worden bekrachtigd door Rijk en regio, als onderlegger bij de Regionale Uitvoerings- en InvesteringsAgenda.
2. Het ZON2050 heeft nog wél **verdieping** op de ingezette lijn, passend bij het karakter van een zich ontwikkelend perspectief. De visie is nu nog op hoofdlijnen met focus ruimtelijke ordening (landbouw en natuur), maar zal zowel op het vlak van economie, ecologie als leven & beleven meer reliëf moeten krijgen. Verdieping is o.i. daarom nodig op de volgende thema's:
 - Landbouwkundige vertaling inclusief haalbaarheid (met de sector)
 - Verdieping nieuwe economische dragers die niet direct landbouwgerelateerd zijn, zoals recreatie, hippische sector en Brainport bedrijvigheid.
 - Verdieping op het thema gezond leven in de Peel: vitale dorpen, wonen in het groen en opvangen verstedelijkingsdruk.
 - Verdieping nieuwe ecologische dragers en houdbaarheid van natuur.
 - Mitigatie van huidig en eventueel nieuw militair gebruik van de Peel.
 - Watersysteemanalyse op het niveau van de Peel en strategie voor stapsgewijze vernatting.

De stuurgroep ontvangt in het najaar van 2025 een procesvoorstel voor hoe deze verdieping stapsgewijs in te vullen.

3. Het is belangrijk dat de ontwikkelrichtingen die zijn aangegeven in het OP2050 ook gaan indalen in het formele en informele beleid van provincies, gemeenten en waterschappen. Dan gaat het om de vertaling in omgevingsvisies en programma's onder de Omgevingswet. Maar ook om maatwerk in beleidsintenties van de betrokken overheden richting een meerkleurige en duurzame Peel. De Stuurgroep en het ambtelijk Regieteam zullen dit oppakken, maar het is uiteraard aan de verschillende colleges, gemeenteraden, Provinciale Staten en waterschapsbesturen om daarin zorgvuldige afwegingen te maken ter invulling van hun bevoegdheden.
4. Het is eveneens belangrijk via de RUIA in te zetten op zowel grote interventies die bijdragen aan een toekomstbestendige Peel (sleutelprojecten) als op het ondersteunen van maatschappelijke initiatieven die bijdragen aan veranderbereidheid (impulsbijdragen). Daarvoor is er nu nog een restant IBP-geld beschikbaar, maar wij adviseren om nu al te anticiperen op aanvulling van middelen voor het continueren van deze regeling. Feitelijk is een eenvoudige impulsregeling die maatschappelijk initiatief stimuleert een sleutelproject op zich.
5. Communicatie stopt niet op 3 juli a.s. met het Zomerpeelcafé, maar is een wezenlijk onderdeel van onze NOVEX-aanpak. Doorlopende lijnen in de dialoog en bouwen aan een levend netwerk – inclusief verbreding naar bewoners en bewonersgroepen – is en blijft essentieel. Waarbij het niet alleen gaat om 'ophalen', maar juist om het aanwakken van beweging en eigenaarschap. Het regieteam heeft de opdracht de communicatiestrategie verder door te ontwikkelen.

Inhoud

0. Samenvatting en advies	2
Inhoud	4
1. Inleiding	5
2. Doelen en beoogd resultaat	6
3. Aanpak	6
3.1 Vertrekpunten voor de aanpak	6
3.2 Met wie en hoe voer(d)en we het gesprek?	7
4. Opbrengst van de dialoog.....	8
4.1 Dialoog met de koepels.....	8
4.2 Dialoog met de streek	9
4.3 Informatiebijeenkomsten voor gemeenteraadsleden, statenleden en AB-leden	12
5. Conclusies	13
6. Vervolg	14
Bijlagen	15
1. Samenvattingen gesprekken koepels LLTB, ZLTO en VNO-NCW	16
2. Samenvattingen 4 x 2 regionale peelcafés.....	19
3. Samenvatting webinars raads-, staten- en bestuursleden.....	53
4. Terugblik Zomerpeelcafé 3 juli 2024.....	66
5. Ingekomen schriftelijke reacties	68

1. Inleiding

In december 2023 gaf de stuurgroep van NOVEX De Peel een voorlopige versie van het Ontwikkelperspectief 2050 vrij voor dialoog met 'de streek' (maatschappelijke partners en Peelbewoners) en met de achterbannen. Het is een 'Zich Ontwikkeland Novex-perspectief' (ZON 2050) waar we samen met de streek verder richting aan geven. Een document zonder juridische status en nadrukkelijk geen routekaart van hoe het precies moet, maar een kompas voor de uitvoering in de richting van een toekomstbestendige Peel. Het Ontwikkelperspectief dient als houvast en inspiratie. Voor de betrokken overheden, als input en inkleuring van hun eigen beleid. Voor de streek om tot serieuze investeringen te komen en impulsen in pilots en proeftuinen.

Als overheden van de Peel – inclusief de rijksoverheid – legden we daarmee ons kompas op tafel: een vertrekpunt om het gesprek aan te gaan over de toekomst richting volhoudbaar grondgebruik, volhoudbare natuur en een gezond leefklimaat. Niet met het oogmerk om een breed inspraaktraject te starten over doelen, jaartallen of beleidsteksten. Maar juist om met elkaar beweging in gang te zetten, waarbij de overheden met het Ontwikkelperspectief richting geven, maar de invulling en uitvoering ervan juist van onderop moet ontstaan. Samen met de inwoners en ondernemers uit de Peel werken we het stap voor stap verder uit en geven we een nieuwe invulling aan het begrip 'pionieren'.

Het afgelopen half jaar hebben we die dialoog gevoerd, of beter gezegd: zijn we de dialoog gestart. We zijn in kleine gezelschappen begonnen en merken dat de cirkel groter wordt ('ik neem de volgende keer een paar jonge collega's mee!') naarmate er vertrouwen ontstaat ('ik begin jullie te vertrouwen'), het enthousiasme groeit en men kansen begint te zien ('als we het samen doen, kan dit echt wat worden met NOVEX!').

Gaandeweg merken we dat, door in gesprek te gaan met Peelbewoners en -organisaties met verschillende achtergronden, rollen en perspectieven, er een rijker en meer integraal beeld ontstaat. Hoe diverser de samenstelling van het collectief, hoe rijker het beeld. Maar ook hoe meer het bijdraagt aan een groeiend gezamenlijk verhaal. Dit helpt om de opgave voor de Peel van een gedeelde betekenis te voorzien. Een betekenis die verdieping aanbrengt in het vraagstuk en aanknopingspunten biedt voor oplossingen; hoe klein of groot ook. Ook merken we een verandering van 'luisteren naar een verhaal van de overheid' naar een beweging waar mensen zelf aan willen bijdragen. Elke bijeenkomst kende daarin een kantelpunt. Daar ontstonden de gesprekken en de energie, daar willen we aan vasthouden. Het brede Zomerpeelcafé met een grote opkomst op 3 juli jl. vormde een mooi hoogtepunt van deze eerste gesprekscyclus.

Dit verslag markeert dan ook niet het eind van een participatietraject zoals bij een concreet omgevingsplan of besluit aan de orde is. Het geeft een beeld van de oogst die de eerste gesprekken met de streek over een meerkleurige toekomst van de Peel tot nu toe hebben opgebracht. En het geeft alle reden om de kring de komende tijd verder te vergroten. Wat linksom of rechtsom: **we motten vooruit!**

Namens regieteam NOVEX De Peel,

Pieter van Ree, Eline Philips

Juli 2024

2. Doelen en beoogd resultaat

We richten ons met onze communicatie op het in gang zetten van beweging vanuit het constructieve midden (het kan wèl). We werken naar een coalition of the willing: partijen die zich willen inzetten om – hoe klein ook – aan de meerkleurige toekomst van de Peel te werken. Tegelijk zijn we niet doof voor tegengeluiden of weerstand. Ook met deze partijen houden we de lijnen graag kort en open, ook hun signalen nemen we mee in dit dialoogverslag.

Het doel van de dialoofase is meerledig:

1. Het commitment op de bedoelingen van het Ontwikkelperspectief 2050 bij maatschappelijke partners versterken en verbreden; ophalen wat daar voor nodig is.
2. Commitment intern (bij de overheidspartners, inclusief politieke achterbannen) vasthouden en verbreden.
3. Bekendheid/vindbaarheid NOVEX bij (potentiële) initiatiefnemers en geïnteresseerd publiek.
4. Bestuurlijke en politieke achterban meenemen en media aanhaken.
5. Werken aan gedeelde betekenisgeving: zin in de toekomst; herinrichting doet pijn maar biedt ook kansen.
6. Creëren van een realistische investeringshorizon en samen naar voren stappen.
7. Helpen om ontwikkelingen naar een Meerkleurige Peel in gang te zetten.

Beoogd resultaat van de dialoofase

- Aanzet voor een streekakkoord op basis van (zo nodig bijgesteld of verduidelijkt) Ontwikkelperspectief.
- Podium geven aan kiemen van vernieuwing, impuls geven aan maatschappelijke initiatieven en allianties, ophalen ideeën voor mogelijke (sleutel)projecten.
- Input voor regionale uitvoerings- en investeringsafspraken.
- Positieve grondhouding politiek, nieuwsgierigheid in vervolg en wens samen vorm te geven aan de toekomst van de Peel.
- Idem voor wat betreft de media: kansen voor transitie voorop, in gesprek over de toekomst.

3. Aanpak

3.1 Vertrekpunten voor de aanpak

- We nemen genoeg tijd voor de dialoog, maar tegelijk willen we doorpakken (we gaan niet alles opnieuw doen, het Ontwikkelperspectief is een vertrekpunt, geen eindresultaat).
- Positionering van de communicatie in het eerste half jaar van 2024: dit is het openingsbod vanuit NOVEX De Peel, in termen van beleid, uitvoering én dialoog, maar ook daarna gaat het door, liefst samen met betrokken partijen in de Peel.
- NOVEX is de koepel, maar de uitvoering zit in de deelgebieden en projecten: zorg voor goede aansluiting tussen grote lijnen en praktijk, vanuit een gedeelde filosofie op inhoud (richtingen) én aanpak (gevoed vanuit de basis).
- Van klein naar groot: eerst 1-op-1 in gesprek met mensen, vervolgens regionale cafétafels in de kwartieren van de Peel opwerkend naar grotere/brede bijeenkomsten.
- Relevante partijen informeren en meenemen (bijv. gemeenteraadsleden, statenleden en AB-leden van waterschappen, koepels stakeholders), zonder in een polariserend debat te verdwalen.

3.2 Met wie en hoe voer(d)en we het gesprek?

Koepels

Via zogenoemde ‘schaapskooigesprekken’ waren we vooruitlopend op de dialoofase al in gesprek met de belangrijkste koepels – ZLTO, LLTB, VNO-NCW, Milieufederaties enz. – en een aantal partijen heeft ook commentaar gegeven op eerdere concepten van het Ontwikkelperspectief. Tijdens de dialoofase zijn de gesprekken met de koepels op individuele basis voortgezet, in de vorm van formele en informele gesprekken en werkbezoeken door de voorzitter van de stuurgroep en de gebiedsregisseur. Ook is aansluiting gezocht met de koepels van jonge agrariërs: BAJK en LAJK. Doel van deze gesprekken: meenemen van de koepels in het dialoogtraject, ruimte voor feedback op het Ontwikkelperspectief, oriënteren op gezamenlijke regie en mogelijk Streekakkoord.

Streek

De gesprekken met de streek voeren we van klein naar groot; om te beginnen met een klein, maar divers, gezelschap per regio: Midden-Limburg, Noord-Limburg, Zuidoost-Brabant (MRE) en Noordoost-Brabant. Aan de hand van een stakeholderanalyse (Factor C) die vervolgens per regio is vertaald in een concrete lijst van genodigden is gezocht naar een zo gevarieerd mogelijke samenstelling van bijvoorbeeld natuur- en milieuorganisaties, vertegenwoordigers van traditionele en vernieuwende landbouw (ondernemers en belangenvertegenwoordigers), ondernemersorganisaties en bedrijven, lokale initiatiefnemers, sleutelspelers, enzovoort. Voor de tweede gespreksronde daagden we de aanwezigen uit een introductie mee te nemen, bij voorkeur een jonge ondernemer/Peelbewoner (<35). Van deze mogelijkheid werd in sommige regio's actief gebruik gemaakt, waardoor de samenstelling van de groep flink groeide en ook de toon van het gesprek veranderde ('blijvers-economie').

De gesprekken voerden we in twee ronden van Peelcafés per regio. Onder leiding van een neutrale gespreksleiders en met een regionale vertegenwoordiging van de stuurgroep als het bestuurlijk boegbeeld. In de eerste ronde Peelcafés lag de focus op *bedoelingen en belangen*:

- delen van onze bedoelingen (bestaansreden van NOVEX en het Ontwikkelperspectief 2050),
- het beantwoorden van vragen en incasseren van bedenkingen,
- interesse in bedoelingen van de maatschappelijke partners,
- onderzoeken van gedeelde bedoelingen en belangen en een mogelijk gemeenschappelijk verhaal,
- aansturen op maatschappelijke initiatieven die de moeite waard zijn om aan bij te dragen.

In de tweede ronde Peelcafés per regio met zelfde groep plus (jonge) introducties, lag de focus op *bijdragen*:

- ophalen interessante en schaalbare initiatieven,
- formuleren en verbeelden verrassende nieuwe ideeën,
- begin van de uitwerking voor een aanvraag als impulsproject vanuit IBP-geld en/of onderdeel van een investeringspakket (eerste tranche RIA).

Een derde stap was een groot, centraal 'Zomerpeelcafé' op 3 juli, voor alle in dit dialoogverslag genoemde doelgroepen. Oogmerk van dit Peelcafé is breder informeren over het Ontwikkelperspectief, tentoonstelling van inspirerende projecten en

vernieuwende ideeën, ontmoetingen en verbindingen faciliteren en in dialoog over diverse thema's uit het Ontwikkelperspectief.

Politieke achterbannen

Voor aanvang van de dialoofase zijn de raadsleden van de 18 gemeenten, de statenleden van beide provincies en de AB-leden van de betrokken waterschappen op de hoogte gebracht van het Ontwikkelperspectief en de dialoofase in een informatiebrief. Ook zijn zij uitgenodigd zich aan te melden voor twee online informatiebijeenkomsten eind maart en begin april 2024. De opnamen van het webinar zijn terug te kijken [via de website van NOVEX De Peel](#). Een aantal raads- en statenleden heeft contactgegevens aangeleverd om op de hoogte gehouden te worden.

Breed publiek en media

Bredere aandacht van Peelbewoners is pas in een latere fase een doel. Veel moet immers nog concreet worden. In deze dialoofase was het allereerst noodzaak om 'van het (relatief abstracte) papier af' te komen naar een eerste versie van een uitvoeringsagenda. In een later stadium willen we de kring groter maken zodat iedere potentiële initiatiefnemer in de gelegenheid is om een initiatief in te dienen of aan te haken. Maar ook om communities te vormen rondom initiatieven en deze opschaalbaar te maken voor de hele Peel. Dat neemt niet weg dat we transparant willen zijn in ons doen en laten én dat we betrokkenen in de gelegenheid willen stellen om mee te praten of vroegtijdig aan te haken. Dat betekent dat we op relevante momenten zorgvuldig hebben afgewogen of en hoe naar buiten te treden. Dat deden we bijvoorbeeld door de regionale dagbladen te benaderen op het moment waarop raads- en statenleden (openbare) informatie ontvingen over NOVEX de Peel in maart 2024. En dat doen we opnieuw rondom het grotere 'Zomerpeelcafé' op 3 juli dat een openbaar karakter kent.

4. Opbrengst van de dialoog

4.1 Dialoog met de koepels

Er zijn informele en formele gesprekken gevoerd met LLTB en ZLTO. Die gesprekken waren zeer kritisch maar tegelijk constructief. De landbouwkoepels hebben moeite met de concreetheid van kaartbeelden, vinden de focus van het Ontwikkelperspectief te groen en plaatsen vooral vraagtekens bij de juridische status en de haalbaarheid: is er straks nog een boterham te verdienen voor boeren? Ook de landbouwkundige inkleuring wordt veel te mager gevonden. Met de beide koepels is overeengekomen dat zij zelf een landbouwvisie op de Peel als geheel gaan maken, daarbij aansluitend op de ambitie om grondgebruik in balans te brengen met natuur en het natuurlijk systeem. Vanuit NOVEX De Peel wordt bijgedragen in de kosten van deze verdieping van het Ontwikkelperspectief.

Ook met de koepels van jonge agrariërs (BAJK, LAJK) is contact geweest. Tijdens vrijwel alle Peelcafé's namen zij actief deel aan de gesprekken, veelal met meerdere leden. Gelet op de drukke periode voor agrarische ondernemers hebben nog geen afzonderlijke gesprekken met deze koepels plaatsgevonden. Het streven is hen de komende periode actief te betrekken bij bovengenoemde landbouwvisie.

VNO-NCW kan zich goed vinden in de hoofdlijnen van het Ontwikkelperspectief en is vooral blij dat overheden zich scharen achter één kijk op de toekomst. Dat geeft de duidelijkheid aan de streek waar grote behoefte aan is. VNO-NCW constateert dat het Ontwikkelperspectief voornamelijk op hoofdlijnen blijft en komende jaren nog veel uitwerking behoeft. Zij wil daar graag aan meewerken. Vooral op het vlak van 'de ondernemende Peel'

is nog veel nodig: nu lijkt het allemaal te gaan om de landbouw, terwijl de economische toekomst van de Peel voor een belangrijk deel op de nieuwe economie gebouwd zal moeten worden. De Peel is immers deel van de Brainportregio, of je het wilt of niet.

Ook de natuur- en milieuorganisaties kunnen zich vinden in het toekomstperspectief. Daar staat tegenover dat zij bezorgd zijn over de toekomst van met name het hoogveen en het NOVEX-perspectief nog te vrijblijvend vinden: er zijn waarborgen nodig, het gaat er om nu door te pakken. De natuur- en milieukoepels wijzen op het belang van het planologisch doorvertalen: het is knap om als rijk, provincies, waterschappen en gemeenten als één overheid de schouders te zetten onder één Peel, maar het krijgt pas juridisch body via omgevingsplannen en uitwerkingen daarvan. Koepels wijzen ook op het belang van de mensfactor: gezond leven in de Peel centraal.

Foto: Wethouder Boris Meessen geeft een toelichting op NOVEX De Peel tijdens een bijeenkomst van LLTB op 26 april 2024.

4.2 Dialoog met de streek

Van de twee maal vier Peelcafés zijn beknopte verslagen gemaakt (zie bijlagen). De concept-verslagen zijn aan de deelnemers voorgelegd en opmerkingen zijn verwerkt. Een korte samenvatting van de belangrijkste vragen, opmerkingen en feedback die we hebben ontvangen, gebundeld op thema:

Reacties op NOVEX, de overheden, het proces en de dialoog

- In een aantal regio's is, met name tijdens de eerste bijeenkomst, het vertrouwen in de uitvoeringskracht van NOVEX De Peel beperkt: er zijn de afgelopen jaren al veel onderzoeken gedaan en rapporten geschreven over de Peel, maar van de uitvoering is te weinig merkbaar.
- Ook vertrouwen niet alle deelnemers erop dat het Rijk daadwerkelijk bereid is (meerjarig) te investeren in de streek. Meerdere aanwezigen geven aan vergadermoe te zijn en wijzen op de urgentie van de opgaven: 'De Peel verandert terwijl we vergaderen.' Hun hartenkreet: maak het waar!
- De streek heeft behoefte aan inzet op drie onderdelen vanuit de overheid: duidelijkheid/richting, investeringskracht en experimenteerruimte (escalatietafel om obstakels weg te nemen). Kan NOVEX dit bieden en blijven bieden? Continuïteit wordt belangrijk gevonden: niet steeds met elke regering weer iets nieuws uitvinden.

- Veel deelnemers vinden het een positieve ontwikkeling dat Brabant en Limburg (eindelijk) gezamenlijk naar de Peel kijken.
- Diverse keren wordt gevraagd naar de formele of juridische status van het Ontwikkelperspectief ten opzichte van bijvoorbeeld het Ruimtelijk Voorstel en lokale Omgevingsvisies, en naar de samenhang met het NPLG en de GGA's. En hoe is geborgd dat gemeenten het Ontwikkelperspectief in lokaal beleid laten landen?
- In alle Peelcafés (eerste ronde) wordt aangegeven dat er nog te weinig jonge Peelbewoners en jonge ondernemers aan tafel zitten. Alle deelnemers zijn uitgedaagd om in de tweede ronde een (jonge) introducé mee te nemen. Dit levert in de tweede ronde een meer gemêleerd gezelschap op met een flink aantal jonge deelnemers. Ook voor het vervolgtraject is hier aandacht voor.
- De reacties op de dialoogaanpak zijn wisselend. Sommige deelnemers vragen van de overheid om zelf keuzes te maken, regie te pakken en maatregelen te treffen (stop met overleggen). Anderen vragen zich juist af of voldoende mensen in de gelegenheid zijn gesteld mee te praten. Veel deelnemers geven ook aan deze opzet op prijs te stellen.
- Er zijn al veel goede ideeën en initiatieven in de Peel die (nog) niet tot ontwikkeling zijn gekomen. Kunnen die een kans krijgen?
- In alle Peelcafés wordt de behoefte uitgesproken om trots en positiviteit in de Peel te hervinden en uit te stralen.

Inhoudelijke reacties op het Ontwikkelperspectief

- Vertegenwoordigers van agrarische koepels geven ook tijdens de regiocaf  s aan dat het Ontwikkelperspectief een verdere uitwerking nodig heeft op gebied van voedselstrategie en een vitale agrarische sector. In overleg met ZLTO en LLTB en jonge boeren is al besproken om een verdieping op het Ontwikkelperspectief te maken voor de landbouw.
- In diverse Peelcafés worden verduidelijkende vragen gesteld over het kaartje in het Ontwikkelperspectief. Wat betekent bijvoorbeeld de groene kleur voor bestaande bedrijven? Zijn die hiermee ongewenst? Sluit dit toekomstige ontwikkelingen uit? Nee: NOVEX is bedoeld om een plus te zetten op grote transitieopgaven, het kaartje geeft richting en prioritering aan: een project dat past in de doelstelling voor 2050 willen we in principe graag uitvoeren.
- Enkele deelnemers kaarten een mogelijke heropening van de vliegbasis aan. Dit doorkruist veel ontwikkelmogelijkheden en zij vinden dit in het kader van de stikstofopgave onbegrijpelijk. Dit is in lijn met het Ontwikkelperspectief, maar het is aan het Kabinet om keuzes te maken in militair gebruik van onder meer de Peel.

Reacties op gebied van water, bodem, natuur en landbouw

- Er wordt veelvuldig aandacht gevraagd voor grond en grondbezit als sleutel om de transitie voor elkaar te krijgen, zeker rondom Natura 2000-gebieden. Denk aan het oprichten van een grondbank, gronden afwaarderen met goede compensatie, vrijkomende agrarische grond inzetten voor vernieuwende landbouw, stimuleren van natuurinclusieve landbouw (bijv. goedkope pacht), het waar mogelijk tegengaan van intensieve teelten, kiezen voor gewassen die helpen water vast te houden en het ondersteunen van veehouders bij extensiveren.
- Het is belangrijk om in het kader van 2050 te denken vanuit het toekomstperspectief van de jonge agrariërs; de 'blijvers'.
- In veel Peelcafés wordt gevraagd naar hoogveen. Is de ambitie volhoudbaar? NOVEX De Peel zet vol in op behoud van waardevolle hoogveennatuur en buffering daarvan. Maximaal inzetten op voedselarm en nat betekent dat je altijd de goede kant op werkt. Tegelijk is (levend) hoogveen de meest kwetsbare natuur en onder meer afhankelijk

van regenwater. Daarnaast is ook biodiversiteitsherstel in de Peel in brede zin nodig. Geldt niet alleen voor hoogveen, maar bijvoorbeeld ook voor boerennatuur.

Reacties op gebied van leefbaarheid, wonen, infrastructuur en recreatie

- De verstedelijkingsdruk vanuit de Brainportregio brengt kansen en zorgen mee. Een zorg is dat het nu al moeilijk is om voldoende woningen te bouwen voor de eigen inwoners (steeds kleinere huishoudens) en om doorstroom op gang te krijgen.
- Verstedelijking brengt echter ook kansen met zich mee voor de Peel, bijvoorbeeld op gebied van recreatie en beleven van het landschap.
- In diverse Peelcafés wordt gevraagd naar mogelijkheden voor woningbouw of flexwonen op VAB-locaties. Maar ook om een dorpenstrategie: hoe houden we kleine kernen vitaal. NOVEX moet niet alleen over landbouw en natuur maar ook (of zelfs juist) over mensen in de Peel gaan: gezond werken, wonen en beleven.
- Met name in Noordoost-Brabant worden infrastructurele dwarsverbindingen gemist: alle lijnen (infrastructuur, culturele lijnen, Peelrandbreuk) lopen van noord naar zuid. Peel als één geheel betekent ook betere bereikbaarheid in alle richtingen.
- Verbind projecten op gebied van bodem, water, natuur en landbouw aan leefbaarheid. Breng boer en burger dichter bij elkaar.

Eerste initiatieven

In de tweede ronde Peelcafés zijn – inmiddels met grotere groepen – ideeën en initiatieven geformuleerd. Vanuit de brede expertise van het collectief dachten deelnemers met elkaars initiatieven mee, werden ideeën aangescherpt, ontstonden nieuwe verbindingen én in de meeste gevallen het begin van een aanvraag voor een NOVEX-project. De volgende ideeën en initiatieven zijn verkend:

Midden-Limburg

- Experimenteren met woonvormen, zoals eco-dorpen, tiny houses of woongemeenschappen, waarbij inwoners gezamenlijk en in balans met hun omgeving kunnen wonen.
- Het toegankelijk maken van het buitengebied voor recreatie, zoals wandelpaden over agrarische gronden. Hierbij wordt ook natuur toegevoegd langs de routes.
- Een garantiefonds voor ondernemers die willen investeren in andere teelten. Het is nu nog onzeker of ze hun investering terugverdienen.
- Een foodtruck, en mogelijk andere systemen en samenwerkingen, waarmee ondernemers lokale producten dicht bij de consument aan kunnen bieden.

Noord-Limburg

- Onderzoek naar de beste plek voor groen gas in de regio. Hierbij wordt rekening gehouden met aanbod en afname.
- Een wandelroute langs agrarische hotspots waarbij ondernemers hun lokale producten, en eventueel ook die van collega's, kunnen verkopen aan wandelaars. Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van receptenroutes.
- De mogelijkheden om vrijkomende agrarische bebouwing te gebruiken voor opslag van materiaal dat gebruikt wordt voor biobased bouwen/isoleren.
- Experimenteren met voedselbossen door oud agrariërs, eventueel in samenwerking met het onderwijs.

Noordoost-Brabant

- Een 'dorpsplan next level' met binnen- en buitengebied. Waarin ecologie, landbouw, de gemeenschap en cultuurhistorie worden verbonden: 'boer-burger-natuur-verbinding'. Historisch Duurzaam Oploo dient hierin als voorbeeldcasus.
- Voedseleducatie voor de jeugd: structurele doorlopende leerlijn waarin kinderen in contact komen met voedselproducenten (waar komt gezonde voeding vandaan) en leren om met gezonde producten te koken
- Biogas uit en voor de Peel: businesscase voor een duurzaam netwerk van biogas, van gezamenlijke veehouderijen naar (lokale) afnemers. Gebruik makend van bestaande infra.
- Regeneratieve landbouw: gezamenlijk gebruik van landbouwgrond om bodem en waterkwaliteit te verbeteren. Het idee is om een kenniscentrum op te zetten om kennis over duurzaam bodembeheer uit te dragen in de regio.
- Het opschalen van Agroforestry in de hele Peelregio: voor landbouw, landschap, CO₂ opslag, gezonde leefomgeving en ecologische verbindingen.
- Transformeren van een boerderij als uitvalsbasis voor recreatie in de natuur.
- Coöperatie streekproducten: hoe brengen we de korte keten van streekproducten aan het rollen, gezamenlijk met voedselproducenten en met focus op grotere afnemers.

Zuidoost-Brabant

- Energielandgoed realiseren in Deurne
- Emissiearme melkveehouderij die tevens bijdraagt aan energietransitie: groen gas-collectief Deurne
- Collectieve energiecoöperatie met agro, industrie en glastuinbouw
- Gecombineerd landgebruik mogelijk maken via commons / mini-ruilverkaveling
- Bouwen, aan de kernrandzone van het gebied. Uit het harnas van de ruimtelijke ordening komen. Experimenteerruimte
- Opschalen en verbinden lokale gebiedsfonds in combinatie met streekfonds: leren van elkaar
- Vernatten wijstgronden voor landbouw én natuur
- Agroforestry fieldlabs verbinden. De Peel als Agriforestry-hoofdstad van Nederland waar kennis en praktijk geconcentreerd is.

Deelnemers die projectideeën hebben ingebracht tijdens de dialoogavonden en deze – met input van andere partijen – hebben opgewerkt naar een project, zijn steeds aan het slot van het regionale Peelcafé uitgenodigd een en ander in te dienen voor een bescheiden bijdrage vanuit IBP-middelen. Op die manier willen we een impuls geven aan maatschappelijk initiatief voor transitie van de Peel en dus aan veranderbereidheid. Initiatieven worden zorgvuldig beoordeeld op inhoud en getoetst aan de vereisten van de subsidieregeling. Maar het is vooral de bedoeling zonder al te veel administratieve rompslomp bloemen te laten bloeien.

4.3 Informatiebijeenkomsten voor gemeenteraadsleden, statenleden en AB-leden

Op 27 maart en 4 april 2024 vonden twee online informatiebijeenkomsten plaats voor Raadsleden, Statenleden, leden Algemeen Bestuur en bestuurders van de betrokken overheden. In totaal namen bijna 100 personen deel aan de bijeenkomsten, verspreid over de gehele Peelregio. De meeste deelnemers zijn raadslid bij een gemeente.

Er werd een toelichting gegeven op het Ontwikkelperspectief 2050 en de organisatie van NOVEX De Peel. Daarnaast was er gelegenheid voor vragen, suggesties en opmerkingen. Vragen gaan onder meer over landbouw, natuur, vliegbasis De Peel, de Peelcafé's en een

brief die door een aantal landbouwkoepels aan de volksvertegenwoordigers is gestuurd (zie bijlage 5). Een uitgebreid overzicht van de vragen en antwoorden, als ook de antwoorden op een aantal Mentimeter-vragen vindt u in bijlage 4.

De opnames zijn [terug te kijken via de website www.novexdepeel.nl](http://www.novexdepeel.nl).

5. Conclusies

Het Ontwikkelperspectief voor de Peel ziet op een periode van 25 jaar, en die is ook echt nodig is voor grote veranderingen. Het mag duidelijk zijn dat ambities voor de 2050 afwijken van formeel beleid dat voor komende jaren is vastgesteld door gemeenten of provincies. En wat dat betreft is het maar goed dát het schuurt: zonder wrijving geen glans. Alles overziende denken we de volgende conclusies te kunnen trekken:

- Er is overwegend consensus over de lange termijn ambitie om (agrarisch) grondgebruik in balans te brengen met natuur, water & bodem en gezond werken, leven & beleven in de Peel centraal te zetten richting toekomst.
- Linksom of rechtsom vraagt dat om forse veranderingen en ook dat besef wordt gedeeld. Niks doen is geen optie, zoals ook in het Ontwikkelperspectief staat.
- Eens dus over het waarom en de richting, frictie zit vooral bij het hoe en het tempo waarin.
- De landbouwkoepels – ZLTO en LLTB – hebben kritiek op de inhoud van het Ontwikkelperspectief (te groen) en plaatsen vooral vraagtekens bij de juridische status en de haalbaarheid: is er straks nog een boterham te verdienen voor boeren?
- Daar staat tegenover dat een aantal natuur- en milieugroepen bezorgd zijn over de toekomst van met name het hoogveen en het NOVEX-perspectief nog te vrijblijvend vinden: er zijn waarborgen nodig, nu doorpakken in verankeren.
- Er is brede consensus over de noodzaak om aan te pakken: er worden al decennia plannen over de streek uitgestrooid die in de la verdwijnen. Ga concreet aan de slag en vaar op energie uit de samenleving.
- Er is brede steun voor de praktische benadering: speel in op maatschappelijk initiatief rondom de ‘blijvers’ in economische, ecologische en sociale zin: volhoudbare landbouw, volhoudbare natuur en een gezonde leefomgeving voor huidige en toekomstige generaties Peelpewoners.
- Ook trots op de streek en de eigen pioniersgeest en de behoefte om vanuit deze trots – over de provinciegrenzen van Brabant en Limburg heen – samen naar voren te stappen en transitie waar te maken wordt breed gevoeld.
- Boter bij de vis: er is geïnvesteerd in vertrouwen en er zijn verwachtingen gewekt. Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten moeten dat gaan waarmaken qua investeringen in de Peel. Een streekfonds dat het mogelijk maakt als regio zelf regie te nemen op integrale oplossingen is zeer welkom.
- Bundelen van geld en op termijn extra geld voor de Peel, maar ook ruimte en tijd om te experimenteren met oplossingen voor de Peel van morgen.
- Winst van de dialoofase is ook: door de keuze voor kleine tafels en een gevarieerd gezelschap met uiteenlopende belangen was er ruimte om te luisteren naar elkaars bedoelingen en belangen. Dat geeft rijker en integraler beeld van opgave én de mogelijke oplossingsrichtingen. Biedt aanknopingspunten om het verhaal van

NOVEX verder uit te werken tot een gezamenlijk verhaal met een gedeelde betekenis.

- De dialoog heeft bijgedragen aan een levende community voor verandering, althans de eerste stappen zijn gezet. Maar uiteraard is het belangrijk Peelbewoners breed aan te haken.

6. Vervolg

NOVEX De Peel staat voor een langjarig traject. Richting gegeven vanuit de overheid, maar mogelijk gemaakt vanuit de streek. Dat vraagt ook een langjarige dialoog, samenwerking en commitment tussen de overheden, maatschappelijke partners en initiatiefnemers in de streek. Dit dialoogverslag markeert dan ook niet het eind van een participatietraject zoals bij een concreet omgevingsplan of besluit aan de orde is. Het geeft een beeld van de oogst die het gesprek met de streek over een meerkleurige toekomst van de Peel tot nu toe heeft opgebracht. En het geeft alle reden om de kring de komende tijd verder te vergroten.

Wat ons betreft stopt de communicatie daarom niet op 3 juli a.s. met het Zomerpeelcafé maar is het een wezenlijk onderdeel van het vervolg van onze NOVEX-aanpak. Doorlopende lijnen in dialoog en bouwen aan een levend netwerk – inclusief verbreding naar bewoners en bewonersgroepen – is en blijft essentieel. Advies is daarom het regieteam opdracht te geven de communicatiestrategie verder door te ontwikkelen.

Bijlagen

1. Samenvattingen gesprekken koepels LLTB, ZLTO, VNO-NCW
2. Samenvattingen 4 x 2 regionale peelcafés
3. Terugblik webinars inclusief Q&A
4. Terugblik Zomerpeelcafé
5. Ingekomen brieven

1. Samenvattingen gesprekken koepels LLTB, ZLTO en VNO-NCW

Samenvatting bestuurlijk gesprek met ZLTO op 23 februari 2024

Deelnemers gesprek: Hendrik Hoeksema, Mario Berkers (ZLTO), Mario Jacobs, Pieter van Ree (NOVEX). Locatie: Kantoor Waterschap Aa en Maas. Check op deze samenvatting met deelnemers: volgt nog.

ZLTO heeft kennisgenomen van Ontwikkelperspectief 2050 en vindt de visie ingrijpend en moeilijk uit te leggen aan de achterbannen. Aandachtspunten bij teksten en kaarten zullen worden gedeeld (actie Hoeksema)

ZLTO heeft vooral vragen over de status van het document en het communicatietraject. Waarom wordt de streek nu pas betrokken bij zo'n belangrijke beleidsvisie? Mario Jacobs geeft aan dat het Ontwikkelperspectief geen formeel beleid is en dat het "zich ontwikkelend perspectief" bedoeld is als onderlegger voor gesprekken over uitvoering en investeringen in een andere (meer duurzame) Peel. De communicatie is van klein naar groter gedacht: in maart een aantal regionale tafels met 15-20 deelnemers met verschillende achtergrond. Doel is ideeën ophalen voor proeftuinen of investeringsprojecten. ZLTO wil graag geïnformeerd worden over data en deelnemers aan deze gesprekken en zo nodig suggesties doen (actie Van Ree).

Het is belangrijk de brug te slaan tussen de systeemwereld en de praktijk van ondernemers in de Peel. Werkbezoeken bestuurders is goede stap. Maar boeren in de streek hebben ook breed behoefte om meegenomen te worden in de plannen van de overheid. Is er bereidheid om vanuit NOVEX-stuurgroep het gesprek aan te gaan? Mario geeft aan dat die bereidheid er is, maar in deze fase is er de voorkeur voor kleinere gezelschappen of het format van werkbezoeken. Uitnodiging voor gesprekken met sector op initiatief ZLTO.

ZLTO zou graag een beroep doen op financiële mogelijkheden NOVEX voor een pilot rondom duurzame glastuinbouw in omgeving Deurne en een te starten traject rondom een routekaart transitie landbouw voor de Peel. Mario & Pieter staan daar welwillend tegenover, maar inzetbaarheid van zogeheten IBP-middelen is aan regels gebonden. Momenteel wordt een nieuwe subsidieregeling uitgewerkt die straks ook toegankelijk is voor niet-overheden. Helaas kost zo'n traject tijd. Vanuit NOVEX zal bekeken worden of het mogelijk is via bv. voorfinanciering de initiatieven van ZLTO mogelijk te maken (actie Van Ree).

Zoals eerder aangeven in een reactie op het concept-Ontwikkelperspectief, zou ZLTO graag samen met andere maatschappelijke partners en met de overheden regie nemen op de toekomst van De Peel, in het bijzonder die van de landbouw. De NOVEX-stuurgroep staat daar voor open. Over timing en vorm van de samenwerking zijn verdere gesprekken nodig (voorbereiding Hoeksema en Van Ree).

Samenvatting bestuurlijk gesprek met LLTB op 28 februari 2024

Deelnemers gesprek: Theo Coumans, Peter van Dijck, Bert Vergoosen (LLTB), Mario Jacobs, Michel Theuns, Pieter van Ree (NOVEX). Locatie: Kantoor LLTB Roermond. Check op deze samenvatting met deelnemers: volgt nog.

LLTB heeft kennisgenomen van Ontwikkelperspectief 2050 en is zeer kritisch: het perspectief voor de land- en tuinbouw ontbreekt. Theuns legt uit wat het Ontwikkelperspectief wel is (inspiratiedocument) en wat niet (beleidsvisie met juridische status). Jacobs geeft aan dat het om een zich ontwikkelend perspectief gaat: er is dus nog alle ruimte om samen in te kleuren. NOVEX-partijen hebben aangegeven als één overheid te willen optrekken in de Peel. Voor de betrokken overheden is het Ontwikkelperspectief het vertrekpunt voor gesprek met de streek en dus ook met de landbouw.

Ook LLTB realiseert zich dat de komende jaren veranderingen nodig zijn qua agrarisch grondgebruik in relatie tot stikstof- en waterdoelen. Het tempo, de haalbaarheid en betaalbaarheid van de verschillende ontwikkelpaden voor de sector zijn belangrijk. Theuns ziet aanknopingspunten bij een eventueel “blijversakkoord” dat GS van Limburg willen voorbereiden met als eerste stap een akkoord voor de Peel. Stap als sector naar voren met een landbouwvisie op het gebied. Jacobs geeft aan dat er ruimte is voor zo’n uitwerking. Ook ZLTO heeft daar om gevraagd en de NOVEX-samenwerking wil graag helpen om zo’n verdieping mogelijk te maken. Mits beide landbouwkoepels de handen ineenslaan en daar bij voorkeur ook de jongerenorganisaties bij betrekken. **LLTB neemt dit op met de collega’s in Brabant.**

NOVEX deelt komende week het OP2050 met raden en staten. Daarmee is het document openbaar. LLTB geeft aan dat publicatie van kaarten erg gevoelig ligt bij haar achterban. Theuns geeft aan dat hij een achtergrondgesprek heeft met De Limburger om bedoelingen van NOVEX te nuanceren. Jacobs heeft een vergelijkbaargesprek met ED en BD. Afgesproken wordt in persbericht NOVEX vooraf te delen en ook LLTB zal transparant zijn in communicatie richting achterban. Elkaar niet verrassen.

Conclusie is dat LLTB kritisch is op proces van totstandkoming NOVEX-perspectief, maar dat er ruimte is om samen te verdiepen op met name landbouwkundige aspecten. Ook kan verder verkend worden of er genoeg vertrouwen is om tot zoiets als een streekakkoord te komen. **Vergoossen (LLTB) en Van Ree (NOVEX) nemen dat op, bij voorkeur samen met ZLTO.**

Samenvatting bestuurlijk gesprek met VNO-NCW op 26 april 2024

Deelnemers gesprek: Joost Eijsbouts, Rob Bogman (VNO-NCW) en Mario Jacobs, Pieter van Ree (NOVEX). Locatie: kantoor Koninklijke Eijsbouts Asten. Check op deze samenvatting met deelnemers: volgt nog.

VNO-NCW heeft kennis genomen van het Ontwikkelperspectief 2050 voor NOVEX De Peel, herkent de lijnen en eerdere inbreng vanuit Schaapskooi-gesprekken met de koepels. Belangrijk dat rijk en regio – en vooral alle overheden aan Brabantse en Limburgse zijde van de Peel – zich scharen achter één kijk op de toekomst. Dat geeft de duidelijkheid aan de streek waar grote behoefte aan is. VNO-NCW constateert dat het OP2050 vooralsnog op hoofdlijnen blijft en komende jaren nog veel uitwerking behoeft. Zij wil daar graag aan meewerken. In die zin is er begrip voor het idee van een “zich ontwikkelend perspectief” dat samen met de streek wordt vertaald in beleid en vooral in concrete (investerings)projecten. Geef ruimte aan maatschappelijk initiatief. Pioneieren hoort bij de Peel.

In het gesprek zoomen we in op “de ondernemende Peel” – de kleur geel op de kaarten van het OP2050. VNO-NCW constateert dat het daar vooral gaat om ruimte voor agrarisch ondernemerschap. Voor andere sectoren is het perspectief nu nauwelijks uitgewerkt. Terwijl de economische toekomst van de Peel voor een belangrijk deel op die nieuwe economie gebouwd zou moeten worden. De Peel is immers Brainport, of je het wilt of niet. Een substantieel deel (25%) van toeleverende en makende bedrijven voor high tech heeft nu al een basis in de Peel. Ook als woongebied voor kenniswerkers is de streek belangrijk en zal alleen nog maar belangrijker worden. Omarm de Brainport, is de oproep van VNO-NCW, en speel in op de kansen die dat geeft. Wisselwerking met agrarische sector is evident: oude en nieuwe economie kunnen elkaar versterken.

VNO-NCW vraagt aandacht voor ruimte voor bedrijvigheid en meer regie op de schaal van De Peel. Op dit moment is slechts 2,4% van Brabantse grondgebruik bestemd bedrijven tegenover een veelvoud voor veehouderij en voedselproductie. Intensiveren van bestaand gebruik, maar ook bescheiden uitbreiding. Wellicht met één of meer terreinen met bovenregionale functie. Bestuurlijk cohesie op NOVEX-tafel kan helpen (eindelijk) keuzes te maken.

VNO-NCW wil graag samen met NOVEX-overheden de schouders zetten onder de toekomst van de Peel. Er is bereidheid mee te werken aan een (aanzet voor) een streekakkoord. Belangrijk dat zo’n akkoord gekoppeld kan worden aan een serieuze investeringshorizon en een gedeelde visie. Blijf weg bij details, er moet voor iedereen genoeg inzitten, kom in gesprek met elkaar.

2. Samenvattingen 4 x 2 regionale peelcafés

In chronologische volgorde:

a) 1e Peelcafé Midden-Limburg	12 maart 2024
b) 1e Peelcafé MRE-regio	20 maart 2024
c) 1 ^e Peelcafé Noord-Limburg	21 maart 2024
d) 1 ^e Peelcafé Noordoost-Brabant	3 april 2024
e) 2 ^e Peelcafé Midden-Limburg	16 april 2024
f) 2 ^e Peelcafé Noord-Limburg	22 april 2024
g) 2 ^e Peelcafé Noordoost-Brabant	25 april 2024
h) 2 ^e Peelcafé MRE-regio	14 mei 2024

a) Terugblik Regionaal Peelcafé Midden-Limburg

dinsdag 12 maart 2024, Ospeldijk

Aanwezigen:

Met het oog op privacy is de deelnemerslijst niet opgenomen in het openbare dialoogverslag. Ongeveer 25 aanwezigen namen deel aan het gesprek.

Introductie

De bijeenkomst start met een introductie door de gespreksleider (Tom Vaessen) en de portefeuillehouder die namens de regio deelneemt in de stuurgroep (Boris Meessen, wethouder Nederweert). In dit gesprek, en de daarop volgende presentatie door Stefan Lemmens (beleidsadviseur gemeente Nederweert) komen de aanleiding en het doel van NOVEX De Peel aan de orde, evenals het doel van deze bijeenkomst.

De Peel is één van de drie NOVEX-gebieden in Zuid-Nederland en de focus ligt hier op transitie landelijk gebied. Maar ook opvang van verstedelijkingsdruk vanuit de Brainport en

de Greenport, vitaliteit van de dorpen, ruimte voor water en energie en het militair gebruik van de Peel zijn zorgen c.q. grote opgaven. Samen werken als één overheid aan één samenhangend perspectief voor De Peel, dat is de missie van de betrokken overheden (18 gemeenten, twee provincies, drie waterschappen en diverse departementen van het Rijk).

ontwikkelperspectief voor De Peel neergelegd. U kunt dat perspectief inzien via de website www.novexdepeel.nl. Daarmee ligt er een uitdagend verhaal op tafel dat keuzes maakt in de meerkleurige toekomst van de Peel: natuur, landbouw en wonen & recreëren. De wethouder licht toe dat het

Ontwikkelperspectief voor NOVEX de Peel op zichzelf geen juridische status kent. De inhoud van het ontwikkelperspectief krijgt doorwerking als bouwsteen van het Ruimtelijk Voorstel van beide provincies. Op dat niveau zal ook formele participatie plaatsvinden. We noemen het een “zich ontwikkelend perspectief op weg naar 2050”, omdat het NOVEX-voorstel slechts richting geeft, niet in beton is gegoten en samen met maatschappelijke partners wordt uitgewerkt naar uitvoeringsprojecten. Dat is immers de essentie van NOVEX: extra uitvoeringskracht.

In de serie regionale Peelcafé's hoopt de stuurgroep feedback en input te krijgen op het Ontwikkelperspectief. De bestuurlijke NOVEX-samenwerking vindt het belangrijk dat het toekomstperspectief gaat leven in de streek en wil graag in gesprek gaan over de

verschillende dilemma's. Maar vooral over de uitvoeringsfase die hier op volgt. Met de gesprekken hopen we maatschappelijke energie aan te boren rond projecten die bijdragen aan herstel van de balans tussen natuurlijk systeem en grondgebruik. NOVEX De Peel biedt kansen voor initiatiefnemers. Daarvoor is deze bijeenkomst bedoeld.

In gesprek over het zich ontwikkelend perspectief

Een impressie van de uiteenlopende reacties tijdens het Peelcafé in Midden-Limburg, gebundeld in enkele thema's:

Reacties op gebied van landbouw

- Grondeigenaren hebben een belangrijke sleutel in handen. Hoe kun je het voor hen mogelijk maken om dingen anders te gaan doen, bijv. in de overgangsgebieden. Dat gaat niet alleen over geld verdienen met alternatief ondernemen, maar ook over afwaarderen van grond.
- Extensiveren kan niet voor iedereen en niet overal. Is er ook ruimte voor intensieve veehouderij in Midden-Limburg?
- Agrarische bedrijven werken altijd in een keten. Hoe houden we de keten sterk genoeg? Er is altijd kritische massa nodig.
- Schaalvergroting is voordelig en zal altijd doorgaan, als autonome ontwikkeling. Met minder ondernemers wordt het landschap monotoner. Alternatief is landschapslandbouw.
- Wat voor toekomstperspectief wordt er aan de agrarische jongeren gegeven. Hebben we een beeld hoeveel van de huidige agrarische jongeren in 2050 nog boer zijn? Zeker 30% van de agrariërs heeft geen opvolger, Hoe ga je dat in goede banen leiden zodat het landschap, de streek, de ondernemers en de natuur daarbij zijn gebaat?
- Er zijn veel boeren die helemaal niet hier vandaan komen. Zij tonen zich niet betrokken bij de streek, komen hier om geld te verdienen met onwenselijke intensieve teelten, zoals lelies.
- Vooral in de overgangsgebieden rond Natura 2000-gebieden zijn duidelijke kaders en ondersteuning nodig. Denk aan landschapsgronden afwaarderen, met goede compensatie. Gronden inzetten voor nieuwe landbouw. Goedkoper pachten zodat ondernemers in die gebieden ook nog een goede boterham kunnen verdienen, terwijl tegelijk natuur wordt geborgd.
- In de bufferzone van de Peel, met hoge grondwaterstanden heeft extensieve veehouderij de toekomst. De buffer van de Peel is een belangrijk gebied. Veel mensen zijn geïnteresseerd en welwillend.

Reacties op gebied van water, bodem en natuur

- Water vasthouden is een belangrijke sleutel, we zien al verbetering. Maar het kan sneller. Denk niet alleen aan end of pipe oplossingen. Zorg voor goede landinrichting, ander landgebruik met de juiste gewassen.

Reacties op gebied van leefbaarheid

- De verstedelijkingsdruk vanuit de Brainportregio brengt niet alleen een woningbouwvraagstuk met zich mee. De effecten van verstedelijking zijn veel breder en

bieden kansen, bijvoorbeeld voor recreatie en bijbehorende infrastructuur. Investeer in landschap en voorzieningen.

- Je kunt wel grote ambities hebben om de Brainportgroei op te vangen, we hebben al moeite om genoeg huizen te bouwen voor onze eigen inwoners, om doorstroom op gang te brengen.
- Zorg voor een visie op VAB's en woningbouw.

Reacties over NOVEX en de overheden

- Voor sommige deelnemers voelt het verhaal aan als 'Ground hog day': Er zijn al veel rapporten geschreven en initiatieven geweest rond de Peel. 'We vergaderen al 10 jaar. Hoe kunnen we erop vertrouwen dat we nu echt gaan doorpakken'?
- Goed dat Limburg en Brabant voor het eerst samen met de Peel aan de slag gaan. Dat is nodig, ingrepen aan de Brabantse kant (zoals verhoging peil) hebben impact aan de Limburgse kant en andersom.
- De ontwikkeling van de Peel gaat sneller dan we denken en vindt plaats terwijl we praten. Ambities en visies hebben we genoeg, we moeten naar uitvoering en sneller acteren.
- Waarom geen juridische status? Maak als overheid een plan en neem besluiten. Blijf niet praten en participeren.
- Militair vliegveld versus opgave stikstofreductie, hoe kan dat van dezelfde overheid komen? Hebben we nog wel ruimte om, als de vliegbasis er komt, onze puzzel te leggen en opgaven een plek te geven?
- Bepaal als overheid bestemmingen en sta andere bestemmingen niet toe. Stuur als overheid ook door grond te verwerven en in te brengen.
- Maak een duidelijk tijdpad. Investeringsagenda is snel nodig, anders loopt de energie weg. Zorg voor concreet perspectief.
- Kabinet heeft aangegeven minstens 10 jaar te willen investeren in de grote transitie van de regio. Heeft het Rijk voldoende geld over voor de Peel?
- Ga in gesprek met jongeren, ook voor de toekomst.
- Wat kan NOVEX De Peel nou concreet voor ons betekenen?
 - Duidelijkheid geven (ontwikkelperspectief)
 - Investeren (klein met impuls geld, groot met sleutelprojecten)
 - Experimenteerruimte, obstakels wegnemen (één overheid)
- Experimenteren is prima, maar daarbij heb je wel een kader nodig. Wat is de visie op landschap? Hoe kan het bijdragen aan de maatschappelijke vraag vanuit stedelijke omgeving.

Ideeën en vragen rond mogelijke projecten en initiatieven

- Laat maar zien dat je als één overheid acteert. Voorbeeld: de meanderende Aa in Brabant doortrekken naar Limburg? Maak er één mooi verhaal van voor de hele Aa.
- Er zijn al veel goede bestaande ideeën en initiatieven. Hoe krijgen we de Peel in beweging met wat al op tafel ligt?
- We moeten de trots en positiviteit hervinden in de Peel. Daar zijn zowel de ondernemers, de omgeving als de overheid voor nodig.

- Hoe behouden we een sterke melkveesector met grasland om de Peel. De sector wordt kleiner door het grote aantal stoppers. Veel ondernemers durven niet te bewegen. We hebben experimenteerruimte nodig, waarbij ook fouten gemaakt kunnen worden.
- De energietransitie en natuur gaan heel goed samen. Rijdende zonnepanelen passen prima in de natuur.

Reacties op dit Peelcafé

- We mogen meer trots uitstralen in de Peel. Iedereen heeft het goed met de Peel voor.
- Mensen met verschillende invalshoeken zijn aanwezig, de afspiegeling is mooi gemaakt. We voeren een goede dialoog met elkaar.
- Het was meer 'ophalen' dan een dialoog.
- Het zou wel goed zijn om meer jongeren te zien; de toekomstige generatie.
- Later ook een bredere groep aanhaken
- Blijf een stevig gesprek voeren over strategische keuzes. Niet alleen over landbouw en natuur, ook over klimaat, wonen, etc.

De volgende bijeenkomst vindt plaats op 16 april

b) Terugblik Regionaal Peelcafé regio MRE

woensdag 20 maart 2024, Natuurpoort De Peel Deurne

Genodigden

Met het oog op privacy is de deelnemerslijst niet opgenomen in het openbare dialoogverslag. Aan het gesprek namen 19 aanwezigen deel

Introductie

De bijeenkomst start met een introductie door de gespreksleider (Tom Vaessen) en de portefeuillehouders die namens de regio deelnemen aan de bijeenkomst: Fons d'Haens, wethouder gemeente Bladel en voorzitter van het thema Transitie Landelijk Gebied in Metropoolregio Eindhoven, en Willeke

van Zeeland, wethouder Gemert en vice-voorzitter van het thema Transitie Landelijk Gebied. In dit gesprek, en de daarop volgende presentatie door Rob Jacobs (gemeente Deurne) komen de aanleiding en het doel van NOVEX De Peel aan de orde, evenals het doel van deze bijeenkomst.

De Peel is één van de drie NOVEX-gebieden in Zuid-Nederland en de focus ligt hier op transitie landelijk gebied. Maar ook opvang van verstedelijkingsdruk vanuit de Brainport en de Greenport, vitaliteit van de dorpen, ruimte voor water en energie en het militair gebruik van de Peel zijn zorgen c.q. grote opgaven. Samen werken als één overheid aan één samenhangend perspectief voor De Peel, dat is de missie van de betrokken overheden (18 gemeenten, twee provincies, drie waterschappen en diverse departementen van het Rijk).

De overheden hebben een NOVEX-ontwikkelperspectief voor De Peel neergelegd. U kunt dat perspectief inzien via de website www.novexdepeel.nl. Daarmee ligt er een uitdagend verhaal op tafel dat keuzes maakt in de meerkleurige toekomst van de Peel: natuur, landbouw en wonen & recreëren. De wethouder licht toe dat het Ontwikkelperspectief voor NOVEX de Peel op zichzelf geen juridische status kent. De inhoud van het ontwikkelperspectief krijgt doorwerking als bouwsteen van het Ruimtelijk Voorstel van beide provincies. Op dat niveau zal ook formele participatie plaatsvinden. We noemen het een “zich ontwikkelend perspectief op weg naar 2050”, omdat het NOVEX-voorstel slechts richting geeft, niet in beton is gegoten en samen met maatschappelijke partners wordt

uitgewerkt naar uitvoeringsprojecten. Dat is immers de essentie van NOVEX: extra uitvoeringskracht.

In de serie regionale Peelcafé's hoopt de stuurgroep feedback en input te krijgen op het Ontwikkelperspectief. De bestuurlijke NOVEX-samenwerking vindt het belangrijk dat het toekomstperspectief gaat leven in de streek en wil graag in gesprek gaan over de verschillende dilemma's. Maar vooral over de uitvoeringsfase die hier op volgt. Met de gesprekken hopen we maatschappelijke energie aan te boren rond projecten die bijdragen aan herstel van de balans tussen natuurlijk systeem en grondgebruik. NOVEX De Peel biedt kansen voor initiatiefnemers. Daarvoor is deze bijeenkomst bedoeld.

In gesprek over het zich ontwikkelend perspectief

Een impressie van de uiteenlopende reacties tijdens het Peelcafé in de MRE-regio, gebundeld in enkele thema's:

Reacties over NOVEX en de overheden

- Is NOVEX opgericht voor een verdere sanering van de agrarische sector? NOVEX richt zich juist op de 'blijverseconomie': volhoudbare natuur, volhoudbare landbouw, levendige streek.
- Er is nog geen financiële paragraaf, wat gaat het kosten en is er geld?

Daarvoor maken we de investeringsagenda, om in de komende tijd tot uitvoerings- en investeringsafspraken te komen tussen de overheden. Langjarig, het gaat over grote investeringen voor de komende 10 a 15 jaar. Voor de korte termijn is er impuls geld om een kweekvijver van initiatieven vooruit te helpen.

- Het is een goed samenhangend plan, maar er zijn al veel goede visies geweest. Komt er geld op tafel en gaan we het echt realiseren?
- Als we nog lang blijven vergaderen zijn we te laat.
- Zorg voor regie in de streek. Als de regie in Den Haag ligt zijn we over 10 jaar niet verder.
- Voor burgers is dit te abstract en hoog over. Maak het tastbaar met concrete acties.
- Ook bij NPLG is er aandacht voor landbouw en extensivering. Sluit goed kort met de provinciale gebiedsplannen. Wat is het verschil tussen NOVEX en NPLG? NOVEX gaat niet over nieuw beleid maken maar in de eerste plaats: duidelijkheid/richting geven. Tweede: als je die duidelijkheid geeft, moet je ook flink investeren (uitvoeringskracht). Soms heeft ondernemerschap aanmoediging nodig,

ruimhartig. Derde: escalatie: we moeten proberen obstakels weg te nemen en vernieuwing voor elkaar te krijgen. Dat gaat niet van de ene op de andere dag.

- Kunnen we toewerken naar een streekakkoord waarin we samen de regie nemen
- Wat is het verschil en de overlap met de GGA's in de Peel? NOVEX gaat over een groot gebied, GGA over een duidelijke plek direct rondom Natura 2000; gaat meer op perceelsniveau. Daar bemoeit NOVEX zich niet mee, maar we zitten bij elkaar aan tafel en kunnen elkaar versterken. Maar de Peel als streek is veel groter, waar wel al die opgaven bij elkaar komen.
- Kan NOVEX helpen om belemmeringen in regelgeving weg te nemen. Om daarmee een uitvoeringsperspectief te maken. NOVEX gaat over meer dan investeren. Drie componenten zijn belangrijk: duidelijkheid/richting geven, investeren en obstakels wegnemen/experimenteerruimte bieden. Daarvoor staan overheden gezamenlijk aan de lat.
- Je hebt grond nodig om nieuwe initiatieven te ontplooiën. En je hebt wet en regelgeving nodig die gronden op een bepaalde manier kan bestemmen. Is het Rijk zich bewust van die twee randvoorwaarden en gaan ze die ook invullen? Binnen LNV is dit bekend, tegelijk is het niet eenvoudig en kost het veel tijd. Signalen uit deze regio komen daar zeker terecht.
- De visie is veelzijdig, maar maak het concreet en geef tools.

Reacties op gebied van landbouw en ondernemerschap

- Hoe koppel je landbouw en natuur beter aan elkaar? Vraagt van iedereen om uit oude patronen te denken; van agrariërs maar ook van overheden. Novex helpt er in ieder geval bij dat overheden aan één tafel zitten om te kijken waar regelgeving vast zit en in de weg staat.
- Wat is de visie van de overheden op de intensieve veehouderij en de voedselproductie? We zullen voedsel blijven produceren in de Peel, dat is een kracht. Maar niet alles kan overal, daar moeten we ook eerlijk over zijn tegen elkaar. Uitgangspunt water en bodem sturend heeft impact op wat er gebeurt in dat gebied. Het operationaliseren is ingewikkeld. Aan de marktkant, maar ook voor de vergunbaarheid van bijv. de stalsystemen. Moet ook van onderop komen. Goed dat landbouwkoepels aan de slag gaan met een verdieping van het ontwikkelperspectief voor de landbouw.
- Extensiveren wordt heel veel besproken. Maar zonder (betaalbare) grond is dat geen optie.
- Jonge agrariërs vragen om duidelijkheid, concrete richting en handvaten.
- Terwijl we willen extensiveren en vernatten komen er steeds meer agrariërs van buiten de regio, niet altijd met gewenste ontwikkelingen, zoals lelieteelt, graszoden. Het is moeilijk om dat soort ontwikkelingen tegen te houden. Kan daar werk van gemaakt worden? Dit vraagt aan overheid om na te denken over wat we doen met de locaties van de stoppers. Anders boer je op stikstof vooruit en op water achteruit.
- Kijk breed: hoe kun je voedsel, natuur etc. combineren. Zijn er andere wegen naar hetzelfde doel?

Reacties op gebied van water, bodem en natuur

- Van wie is het water dat op de akker valt? Als de waterstructuur goed op orde is kun je het vasthouden op het land. Als dat niet het geval is stroomt het water al snel af naar de waterloop van het waterschap of de Maas van Rijkswaterstaat. Grondwater is verantwoordelijkheid van het waterschap, het diepe grondwater van de provincie. De rollen en verantwoordelijkheden zijn verdeeld.
- Hoogveen behouden en herstellen: hoe realistisch is dat met klimaatverandering? Laatste stukjes hoogveen moeten we heel zuinig op zijn. Het is moeilijk om dat vast te houden. Maximaal inzetten op voedselarm en nat betekent dat je altijd de goede kant op werkt. Tegelijk is (levend) hoogveen de meest kwetsbare natuur en onder meer afhankelijk van regenwater. Daarnaast is ook biodiversiteitsherstel in de Peel in brede zin nodig. Daarbij denk niet alleen aan hoogveen, maar bijvoorbeeld ook aan boeren natuur. Dus nadenken over volhoudbare natuur, én behouden wat er is.

Reacties op gebied van leefbaarheid

- Is de Peel een uitloopgebied van het stedelijk gebied? Meer dan dat. Economisch kerngebied. Druk is groot, maar we hebben hier nog tijd om keuzes te maken. Vernieuwen en verbeteren, maar met behoud van de identiteit van het gebied.
- Woningbouw is groot issue. Een gemiddeld huishouden loopt terug van 2,7 naar 2 bewoners. We moeten dus alleen al heel veel bouwen om voor de huidige bevolking genoeg woningen te hebben.

Ideeën en vragen rond mogelijke projecten en initiatieven

- Hoe wordt geld aan ideeën toegekend? Hoe maak je keuzes en door wie gebeurt dat? Op dit moment is er Impulsgeld beschikbaar, ca 8 ton. Daarmee kunnen we goede initiatieven ruimte geven mits die voldoen aan criteria van LNV. Daarnaast werken we aan een subsidieregeling voor maatschappelijke initiatieven. Qua criteria kun je denken aan: draagt het bij aan grondgebruik, betere natuur en beter water, draagt het bij aan een leefbare Peel? Criteria worden ontwikkeld en vastgesteld door de gekozen besturen.
- Grond en grondbezit wordt cruciaal om verandering voor elkaar te krijgen. Als je verschil wil maken moet je als overheid bereid zijn om gronden aan te kopen om te sturen. Is er ook een mogelijkheid om een grondbank op te zetten om zo ook gronden uit te ruilen? Dat zou mogelijk een van de doorbraakprojecten kunnen zijn voor de investeringsagenda. Overigens heeft de provincie recent een grondbank rond de Peelvenen geïntroduceerd als pilot.
- Let op dat toegekend geld niet alleen ten goede komt van de adviseurs.
- Zet innovatieve boeren bij elkaar. Er kan veel op gebied van gezond voedsel, maar de focus (en het geld) is nog teveel gericht op de stoppers. Kijk naar hoe zij het achterlaten.
- Besteed aandacht aan alternatieve economische dragers. Er zijn veel ideeën, ook in deze groep. Denk ook aan de ondernemers die willen blijven (en wijzigen).
- Vertrouw op ondernemerschap en zet niet alles vast met regels.
- We maken ons druk hierover en dat is goed. We kunnen samen veel doen als we elkaar vertrouwen. Laten we die kans benutten nu die er is. Zorg wel dat het echt van toegevoegde waarde is voor het gebied.

Algemene reacties en reacties op dit Peelcafé

- Goed om in een gevarieerde setting door te praten, tegelijkertijd is het een beperkte groep en zijn niet alle belangen vertegenwoordigd, denk aan energie en erfgoed.
- We missen de jonge generatie bij dit overleg, kunnen die aansluiten? Ja graag, in de tweede ronde gesprekken proberen we de kring groter te maken. Neem gerust iemand mee voor wie dit interessant kan zijn, en dat geldt zeker voor mensen onder de 35.
- Hartekreet: kunnen we het waarmaken, concreet maken?

c) Terugblik Regionaal Peelcafé Noord-Limburg

Datum: donderdag 21 maart 2024

Schaapskooi de Loobeek Venray

Met het oog op privacy is de deelnemerslijst niet opgenomen in het openbare dialoogverslag. Aan het gesprek namen 26 aanwezigen deel

Introductie

De bijeenkomst start met een introductie door de gespreksleider (Tom Vaessen) en de portefeuillehouders die namens de regio deelnemen aan de bijeenkomst (Daan Janssen, wethouder Venray, Rob Wanten, wethouder Peel & Maas en Eric Beurskens, wethouder Horst aan de Maas). In dit gesprek, en de daarop volgende presentatie door Mechie Beurskens

(beleidsadviseur gemeente Venray) komen de aanleiding en het doel van NOVEX De Peel aan de orde, evenals het doel van deze bijeenkomst.

De Peel is één van de drie NOVEX-gebieden in Zuid-Nederland en de focus ligt hier op transitie landelijk gebied. Maar ook opvang van verstedelijkingsdruk vanuit de Brainport en de Greenport, vitaliteit van de dorpen, ruimte voor water en energie en het militair gebruik van de Peel zijn zorgen c.q. grote opgaven. Samen werken als één overheid aan één samenhangend perspectief voor De Peel, dat is de missie van de betrokken overheden (18 gemeenten, twee provincies, drie waterschappen en diverse departementen van het Rijk).

De overheden hebben een NOVEX-ontwikkelperspectief voor De Peel neergelegd. U kunt dat perspectief inzien via de website www.novexdepeel.nl. Daarmee ligt er een uitdagend verhaal op tafel dat keuzes maakt in de meerkleurige toekomst van de Peel: natuur, landbouw en wonen & recreëren. De wethouder licht toe dat het Ontwikkelperspectief voor NOVEX de Peel op zichzelf geen juridische status kent. De inhoud van het ontwikkelperspectief krijgt doorwerking als bouwsteen van het Ruimtelijk Voorstel van beide provincies. Op dat niveau zal ook formele participatie plaatsvinden. We noemen het een “zich ontwikkelend perspectief op weg naar 2050”, omdat het NOVEX-voorstel slechts richting geeft, niet in beton is gegoten en samen met maatschappelijke partners wordt uitgewerkt naar uitvoeringsprojecten. Dat is immers de essentie van NOVEX: extra uitvoeringskracht.

In de serie regionale Peelcafé's hoopt de stuurgroep feedback en input te krijgen op het Ontwikkelperspectief. De bestuurlijke NOVEX-samenwerking vindt het belangrijk dat het

toekomstperspectief gaat leven in de streek en wil graag in gesprek gaan over de verschillende dilemma's. Maar vooral over de uitvoeringsfase die hier op volgt. Met de gesprekken hopen we maatschappelijke energie aan te boren rond projecten die bijdragen aan herstel van de balans tussen natuurlijk systeem en grondgebruik. NOVEX De Peel biedt kansen voor initiatiefnemers. Daarvoor is deze bijeenkomst bedoeld.

In gesprek over het zich ontwikkelend perspectief

Een impressie van de uiteenlopende reacties tijdens het Peelcafé in Midden-Limburg, gebundeld in enkele thema's:

Reacties over NOVEX en de overheden

- Er zijn vragen over de status van het kaartje. Maakt dit bestaande bedrijven onwenselijk? Sluit dit ontwikkelingen uit? Een bedrijf in een groen gekleurd gebied heeft mogelijk een grotere veranderopgave dan op een andere plek. Wil niet zeggen dat hij daar niet meer kan zitten. Hoe kunnen we dat mogelijk maken?
- Hoe ziet de regie eruit, waar zitten de prioriteiten? NOVEX is bedoeld om een plus te zetten op de uitvoering van de grote transitieopgaven. Een project of initiatief dat past in de doelstelling voor 2050 willen we in principe graag uitvoeren. Energie vanuit het veld is nodig om tot die projecten te komen.
- Vaak stranden initiatieven in juridische procedures. De Omgevingswet biedt aanknopingspunten om experimenteerruimte te bieden. Tegelijk is het ook nodig elkaar te blijven vinden op de bedoeling in plaats van op de juridische scheidslijnen.
- Is de volgorde van opgaven simultaan? Nee. Bodem en water sturend, daar beginnen we mee. De rest is gelijkwaardig aan elkaar.
- Kunnen we prioriteren? Gaat erom dat we dingen alvast gaan doen waarvan we weten dat ze niet strijdig zijn met andere dingen. Beginnen met de no regrets!

Reacties op gebied van landbouw

- Deze puzzel heeft geen leeg vakje; er zijn zó veel opgaves. Wie gaat dan minder doen of anders doen om 'schuifruimte' te creëren? Blijven we intensieve veehouderij in dezelfde capaciteit behouden? 2050 is niet ver weg. Je kunt niet heel veel schuifruimte creëren, er ligt ook al heel veel vast. Dat vraagt creativiteit en slimme combinaties, met nieuwe kansen voor de landbouw.
- Hoe kan dit perspectief uitgewerkt worden voor een vitale agrarische sector? Waar is ruimte voor de transitie van de landbouw. In het Ontwikkelperspectief mist nog een visie op voedsel, anders boeren. De structuur van de landbouw. In overleg met ZLT en LLT en jonge boeren is al besproken om een verdieping op het ontwikkelperspectief te maken voor de landbouw.
- Waarom zou een gangbare melkveehouderij geen toekomst hebben en een biologische wel? En: minder vee, leidt dat wel tot minder stikstof? Sturen we op de doelen of op de

middelen? Klimaat is enorm aan het veranderen. Water en bodem sturend is de basis van ons hele leven, ook van de landbouw. Die gaat daar al mee om. Op sommige plekken kun je – ook in het ontwikkelperspectief - intensief boeren, op andere plekken alleen extensief.

Reacties op gebied van water, bodem en natuur

- Is het hoogveen houdbaar? Actief hoogveen en herstellend hoogveen? NOVEX De Peel zet vol in op behoud van waardevolle hoogveennatuur en buffering daarvan. Maximaal inzetten op voedselarm en nat betekent dat je altijd de goede kant op werkt. Zie een project zoals Leegveld dat Aa en Maas momenteel uitvoert. Tegelijk is (levend) hoogveen de meest kwetsbare natuur en onder meer afhankelijk van regenwater. Daarnaast ook biodiversiteitsherstel in de Peel in brede zin. Daarbij denk niet alleen aan hoogveen, maar bijvoorbeeld ook aan boerennatuur.

Ideeën en vragen rond mogelijke projecten en initiatieven

- Kansen voor combinaties met andere sectoren, zoals de bouw. Andere verdienmodellen. Bijv. biobased ketens, of circulaire varkenshouderij. Initiatieven met grote aanloopkosten, maar grote impact en voorbeeldfunctie als het lukt ze van de grond te krijgen.
- Hoe krijg je de inwoner er meer bij. Bijv. lokaal product, aanjagen dat de samenleving ook wat van merkt.
- Gezond boeren en wonen, bijv. op plekken die geen dienst meer doen voor boerderijen. Als nieuw verdienmodel voor boeren.
- Ander grondgebruik, hoe wordt dat gestimuleerd?
- Stoppende ondernemers helpen met wijzigen, faciliteren
- Veel veehouders gaan stoppen. Peel gaat er echt anders uitzien. Maar ondernemerschap verdwijnt niet. Kunnen we ondernemerschap behouden met andere combinaties, bijv. recreatie, tiny houses, etc.
- Nieuwe turf: zon en wind. Zon en windcombinaties zijn ideaal.
- Ik mis natuurinclusieve agenda (landelijk programma). Natuurinclusiviteit in verschillende sectoren, niet alleen landbouw
- Ruimte voor recreatie, vrijetijdsbeleving voor eigen inwoners en bezoekers, bijdrage aan leefbaarheid
- Combineren van functies in één project of pilot.
- Is er budget voor projecten? Er is 8 ton voor korte termijn, om projecten in de ideefase een impuls te geven; 'kickstart kapitaal'. Daarnaast ook bezig om voor grote doorbraakprojecten groter kapitaal voor de streek beschikbaar te krijgen. Daarvoor is de Regionale investeringsagenda nodig. We denken aan een streekfonds, kan ook met geld uit bestaande fondsen en regelingen van verschillende overheden om zo gauw mogelijk een aantal dingen in gang te zetten. Er zit heel veel energie in de regio's. We kunnen doelstellingen bereiken die niet alleen voor ons van belang zijn, maar ook voor Den Haag en NL. De Peel wordt gezien.
- Hoe breng je gebiedsprocessen tot stand, hoe breng je in een gebied mensen bij elkaar? Hierin kunnen we leren van Peel en Maas, dat veel ervaring heeft met zelfsturing. Collectief samen ontwikkelen zou een rode draad kunnen worden van de investeringsagenda. Geef ruimte en experimenteerruimte, maak mogelijk, dek tekorten af en help het vooruit. Eigenaarschap.
- Hoe komt het dat processen vastzitten? Grondgebruik en grondbezit is een centraal issue. Een grondbank zou een optie kunnen zijn om ruimte voor puzzelen te krijgen.

- Doelenboom: kun je voor wensen van verschillende partijen met beslissende vragen een evenwichtig speelveld creëren? Belangrijk in de afweging van wat je gaat faciliteren. De hectare grond die vrij komt gaat naar degene die het best uit de afweging komt.
- Biobased bouwen als mogelijkheid op andere manier geld te verdienen + woningtekort
- Groen gas opwekken. Verschillende actoren kunnen op energievak veel voor elkaar betekenen. Bijv. varkenshouder maakt gas voor groep ondernemers.
- De trage recreant (wandelaar en fietser) die een bijdrage levert aan natuur + onderhoud.
- Bereikbaarheid OV kans en uitdaging
- Ruhrgebied, kansen voor meer verbinding
- Migratie als een kans tegen vergrijzing
- Hofjes, eten, generaties, voedseltuin.

Algemene reacties en reacties op dit Peelcafé

- Dit Peelcafé is een klein gezelschap, hoe ga je om met de mensen die je niet zo snel hoort en die hier niet zijn? We beginnen klein, zoeken waar de energie al zit. Daarna proberen we de cirkel groter te maken. Gaat om een langjarig traject, met steeds mogelijkheden om aan te sluiten.
- Constructief, eerste begin. We hebben het over een grote streek De Peel, niet alleen het natuurgebied, het is echt een groot gebied, probeer dat voor ogen te houden.

d) Terugblik Regionaal Peelcafé Noordoost-Brabant

woensdag 3 april 2024, Landgoed De Barendonk, Beers

Met het oog op privacy is de deelnemerslijst niet opgenomen in het openbare dialoogverslag. Aan het gesprek namen 15 aanwezigen deel

Introductie

De bijeenkomst start met een introductie door de gespreksleider (Tom Vaessen) en de portefeuillehouders die namens de regio deelnemen aan de bijeenkomst (Franko van Lankveld, wethouder Maashorst, Mark Janssen van Gaal, wethouder Land van Cuijk). In dit gesprek, en de daarop volgende presentatie door Sander Groenen (RNOB) komen de aanleiding en het doel van NOVEX De Peel aan de orde, evenals het doel van deze bijeenkomst.

De Peel is één van de drie NOVEX-gebieden in Zuid-Nederland en de focus ligt hier op transitie landelijk gebied. Maar ook opvang van verstedelijkingsdruk vanuit de Brainport en de Greenport, vitaliteit van de dorpen, ruimte voor water en energie en het militair gebruik van de Peel zijn zorgen c.q. grote opgaven. Samen werken als één overheid aan één samenhangend perspectief voor De Peel, dat is de missie van de betrokken overheden (18 gemeenten, twee provincies, drie waterschappen en diverse departementen van het Rijk).

De overheden hebben een NOVEX-ontwikkelperspectief voor De Peel neergelegd. U kunt dat perspectief inzien via de website www.novexdepeel.nl. Daarmee ligt er een uitdagend verhaal op tafel dat keuzes maakt in de meerkleurige toekomst van de Peel: natuur, landbouw en wonen & recreëren. De wethouder licht toe dat het Ontwikkelperspectief voor NOVEX de Peel op zichzelf geen juridische status kent. De inhoud van het

ontwikkelperspectief krijgt doorwerking als bouwsteen van het Ruimtelijk Voorstel van beide provincies. Op dat niveau zal ook formele participatie plaatsvinden. We noemen het een “zich ontwikkelend perspectief op weg naar 2050”, omdat het NOVEX-voorstel slechts richting geeft, niet in beton is gegoten en samen met maatschappelijke partners wordt uitgewerkt naar uitvoeringsprojecten. Dat is immers de essentie van NOVEX: extra uitvoeringskracht.

In de serie regionale Peelcafé's hoopt de stuurgroep feedback en input te krijgen op het Ontwikkelperspectief. De bestuurlijke NOVEX-samenwerking vindt het belangrijk dat het toekomstperspectief gaat leven in de streek en wil graag in gesprek gaan over de verschillende dilemma's. Maar vooral over de uitvoeringsfase die hier op volgt. Met de gesprekken hopen we maatschappelijke energie aan te boren rond projecten die bijdragen aan herstel van de balans tussen natuurlijk systeem en grondgebruik. NOVEX De Peel biedt kansen voor initiatiefnemers. Daarvoor is deze bijeenkomst bedoeld.

In gesprek over het zich ontwikkelend perspectief

Een impressie van de uiteenlopende reacties tijdens het Peelcafé in Midden-Limburg, gebundeld in enkele thema's:

Reacties over NOVEX en de overheden

- Wat is het juridisch kader van het Ontwikkelperspectief? Wie moet zich daar aan houden en hoe gaan we dat dan borgen? Het Ontwikkelperspectief heeft geen juridische status. De Omgevingswet schrijft voor wat Rijk, Provincies en gemeenten moeten doen. Omgevingsvisies hebben juridische status. Daar moeten inwoners zich op kunnen beroepen. Het OP is inspiratiedocument, opgesteld op verzoek van het kabinet: wat kan waar? Het Ontwikkelperspectief krijgt pas juridische doorwerking in

gemeentelijke, provinciale en nationale (omgevings)visies. Alle overheden in NOVEX de Peel hebben het Ontwikkelperspectief omarmd (één overheid).

- Kunnen gemeenten het Ontwikkelperspectief naast zich neerleggen? Juridisch gezien gaat de gemeente er nog altijd zelf over, maar lokale omgevingsvisies zullen hier in de basis sterk op lijken. Het ontwikkelperspectief is net zomaar bedacht, maar tot stand gekomen op basis van grondige analyses van bodem, water, landschap, infrastructuur, etc. Er kan niemand schrikken van deze kaart.
- Hoe gaan de overheden reageren op initiatieven die niet helemaal 'binnen de lijntjes' passen? Een van de redenen waarom de overheden samenwerken is om korte lijnen te hebben. Om experimenteerruimte te kunnen bieden (zoals de Omgevingswet beoogt) en obstakels snel uit de weg te kunnen ruimen.
- In de beginsituatie is al heel veel bepaald. Is er nog wel ruimte om over mee te praten? Er gebeurt zoveel in De Peel (stedelijke problematiek op de as Eindhoven-Weert, Nijmegen-Venlo, militaire claim, landbouw ruimte geven, energie). Is er nog schuifruimte of is het beeld al bepaald? Zijn er nog kansen voor recreatie en toerisme? En hoe realiseer je dan nog gedeeld eigenaarschap?
- Er zijn te weinig dwarsverbindingen, alle lijnen (infrastructuur, culturele lijnen, Peelrandbreuk) lopen van noord naar zuid. Wordt daar nog op geïnvesteerd? Het rijksbeleid is versterken van bestaande lijnen. Nieuwe lijnen zijn op dit moment niet vergunbaar en niet betaalbaar.
- Het ontwikkelperspectief vraagt nog verdieping op onderdelen. Zoals landbouw en brede welvaart. Deze gesprekken leveren daar input voor.
- Plannen zijn vaak een extrapolatie van het verleden. Hoe kunnen we vrijer denken, met een frisse blik?
- Er is meer experimenteerruimte nodig. Optreden als één overheid. probeer positieve ontwikkelingen die er al zijn maar net niet passen af te dwingen.

Reacties op gebied van landbouw en ondernemerschap

- Glastuinbouw en logistiek zouden we volgens een deelnemer niet meer moeten toevoegen. Deze sectoren zorgen voor veel transport, is veel infra voor nodig, voor werkzaamheden worden buitenlandse werknemers aangetrokken en levert de streek te weinig op.
- Innovatie is het sleutelwoord, maar dit kost veel geld. Maakt het voor jonge agrarische ondernemers moeilijk om toe te treden.

Reacties op gebied van water, bodem en natuur

- Water en bodem sturend is een zeer relevante keuze voor de inrichting van Nederland. Het lijkt of het alleen maar over groen gaat, maar het gaat juist over aanpassen aan de nieuwe tijd op alle aspecten. Er blijft veel ruimte voor grondgebruik, de manier waarop gaat veranderen.
- De natuur is te lang ondergeschikt geweest aan de belangen van 'people' en 'profit'.

Reacties op gebied van leefbaarheid

- De denkfout is vaak dat mensen in de dorpen de voorzieningen niet nodig hebben. Laat de dorpsraden meepraten. NOVEX De Peel biedt ook kansen om projecten te koppelen aan landschap, natuur en leefbaarheid.
- Wat is de minimale eis voor leefbaarheid? Welke afstanden zijn bijvoorbeeld acceptabel naar een basisschool of middelbare school? Wat moet er minimaal in een kern aanwezig zijn zodat mensen er willen blijven wonen?

- Voorzieningen blijven in stand als er voldoende kwantiteit is: mensen willen blijven wonen als er genoeg voorzieningen zijn en vv. Als je zorgt dat er gebouwd wordt, kan de jeugd blijven wonen, de basisschool open houden en het verenigingsleven blijven.
- Het is de vraag hoeveel voorzieningen jongeren in een dorp verwachten. Het internet heeft bijvoorbeeld de winkels vervangen.
- Wat kunnen we bijvoorbeeld doen aan leefbaarheid en aan de andere kant milieudruk verlagen. Misschien mag De Peel wel de kraamkamer van nieuwe bedrijven zijn? Of wonen op een boerenerf. Je kunt niet zomaar op een erf een woonwijk neerzetten, maar misschien wel in de ommelanden van het dorp.
- Waarom mag er op de VAB's niet gewoond worden, dat zou uniek kunnen zijn voor deze regio.

Ideeën en vragen rond mogelijke projecten en initiatieven

- Energie: dubbelgebruik van de grond, maximale gebruiksduur van zonneweides
- Meerdere geledingen zouden verantwoordelijkheid moeten krijgen. Vanuit coöperatief denken. De boer, de inwoner, de buurt(gemeente) en de bestuurder. In balans betrekken bij het proces.
- Boer en burger dichterbij elkaar toe trekken in een kern, meer in balans brengen. Sympathie voor elkaar laten groeien. Zorgen dat iedereen zich onderdeel voelt van de ontwikkeling die wordt doorgemaakt. Ook met jongeren spreken.
- Niet te grote stappen ineens willen zetten. Perspectief is ook een grote sloot die niet te overzien is. Hoe kunnen we stapstenen leggen?
- Kunnen we komen tot definities voor leefbaarheid, die gelijk zijn in naburige dorpen?
- Maak een inventarisatie van initiatieven die er al zijn en die de Peel uniek kunnen maken. Samen selecteren welke initiatieven naar boven mogen drijven. Wat vinden burgers van initiatieven?

Algemene reacties en reacties op dit Peelcafé

- Stimuleren en maak tempo
- Aan de gang in Land van Cuijk, ook al zijn we het niet altijd eens
- In het verleden al veel mooie plannen, modellen en visies gemaakt. Hoe komen we naar uitvoering.
- Neem jonge mensen mee laat die zich betrokken voelen. Als jonge mensen hebben we nog niet die achtergrond ontwikkeld
- jongeren jongeren laten betrekken. Maak gebruik van jongerenorganisaties. Festival benutten?
- Hoe gaan we met elkaar de trots van de Peel meer uitdragen?
- De streek aan het roer, met ondernemers, met jongeren. Niet met vergezichten.

e) Terugblik 2e Regionaal Peelcafé Midden-Limburg

Dinsdag 16 april 2024, Ospeldijk

Aanwezigen

Met het oog op privacy is de deelnemerslijst niet opgenomen in het openbare dialoogverslag. Aan het gesprek namen 18 aanwezigen deel

Opening

Het tweede regionale Peelcafé start met een korte terugblik door Tom Vaessen en Boris Meessen. Ze kijken met een goed gevoel terug op het eerste Peelcafé en zien dat er energie in de regio ontstaat. Daarnaast bespreken ze de actualiteiten, waaronder de aankondiging van het grote Peelcafé op 3 juli 2024. Aan de hand van een high-five geven de deelnemers hun visie op het punt waar we nu staan.

Waar zijn we trots op?

Open ruimte
Mooie, unieke omgeving
Rust
Groen
Niet overal bebouwing
Ondernemingslust
Natuurwaarde
ondernemers
Gemeenschap
Vogelrijke omgeving
Hoogveen (uniek)

Wat gaan we niet meer doen?

Schaalvergroting
Intensieve pluimveehouderij
Veel regels
Niet op elkaar vertrouwen
Bureaucratie
Belgische bebouwing
Laten afnemen van de biodiversiteit
kinderen

Waar in kunnen we ontwikkelen?

Samenwerking
Respect voor de natuur
Experimenteerruimte
Kiezen voor het collectief
Gedeelde kennis

Aan de slag**Welke richting gaan we op?**

Aantrekken van jongeren
Aantrekken van jongeren
Een trots gevoel creëren
Beter leefklimaat
Relatieve afname van de landbouw
Meer beleving van de natuur
Ontwikkelmogelijkheden voor

Meer ecologische landbouw
Nieuwe vormen van ondernemen
Meer in balans met de natuur

Waar blijven we trouw aan?

Solidariteit
Fatsoen
Accepteren van verandering
Respect voor het weerloze
Maakbaarheid
In gesprek blijven
Een leefbare toekomst voor onze

Waar de focus in de eerste ronde Peelcafés vooral lag op informeren en vragen beantwoorden, is het nu de bedoeling om samen plannen te maken voor de meerkleurige Peel van morgen. Stefan Lemmens, lid van de regiegroep namens de regio, licht toe wat impulsprojecten en sleutelprojecten zijn. Impulsprojecten zijn kleine maatschappelijke

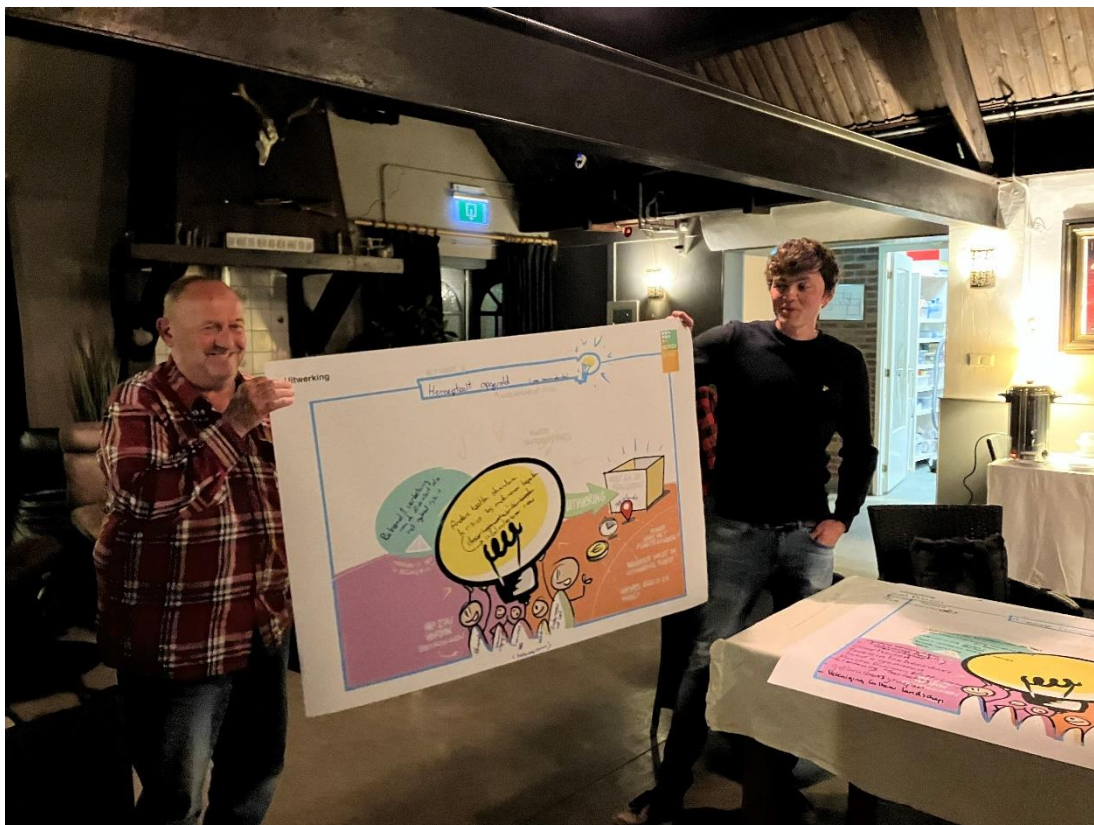

initiatieven die lokaal bijdragen aan de ambities uit het Ontwikkelperspectief 2050, maar die ook een kweekvijver kunnen zijn voor toekomstige grote sleutelprojecten. Met een kleine bijdragen, maximaal €25.000, worden impulsprojecten van de grond geholpen. Door de hoogte van de bijdrage is de verantwoordingsplicht minimaal en kunnen initiatiefnemers dus vrij gemakkelijk experimenteren.

De aanwezigen worden gevraagd naar hun ideeën. In groepen werden de volgende ideeën uitgewerkt:

- Experimenteren met woonvormen, zoals eco-dorpen, tiny houses of woongemeenschappen, waarbij inwoners gezamenlijk en in balans met hun omgeving kunnen wonen.
- Het toegankelijk maken van het buitengebied voor recreatie, zoals wandelpaden over agrarische gronden. Hierbij wordt ook natuur toegevoegd langs de routes.
- Een garantiefonds voor ondernemers die willen investeren in andere teelten. Het is nu nog onzeker of ze hun investering terugverdienen.
- Een foodtruck, en mogelijk andere systemen en samenwerkingen, waarmee ondernemers lokale producten dicht bij de consument aan kunnen bieden.

Aan de hand van brainwriting wordt iedereen gevraagd om aan elk plan een bijdrage te leveren. Eerst in de vorm van tekst, daarna met een tekening en aan de hand van een personage. Daarna volgt door het groepje dat het plan heeft aangedragen een meer praktische uitwerking.

En nu?

Elke uitwerking is door een van de deelnemers meegenomen met als doel om het idee aan in te dienen via het ideeformat. Het komt dan terecht bij de versnellingstafel voor beoordeling en als het past binnen de kader wordt een subsidie toegekend. De bedoeling is om de eerste impulsprojecten nog dit jaar van de grond te laten komen.

De deelnemers kijken met een goed gevoel terug op het Peelcafé. De energie om er samen de schouders onder te zetten is goed losgekomen: 'Dit wordt wel wat'. Het voelt als een lichtpuntje na jaren waarin steeds maar gepraat werd zonder vooruitgang. Dat positieve gevoel komt mede voort uit het feit dat er daadwerkelijk middelen beschikbaar zijn om initiatieven van de grond te krijgen.

Een aandachtspunt is het betrekken van jongeren. Beslissingen moeten niet genomen worden door 60-plussers die in 2030 niet meer hoeven ondernemen. Hoe kunnen we de regio en NOVEX De Peel aantrekkelijk maken voor jongeren?

Iedereen is uitgenodigd voor het grote Peelcafé op 3 juli. Meer informatie volgt op www.novexdepeel.nl

f) Terugblik 2e Regionaal Peelcafé Noord-Limburg

Maandag 22 april 2024, Venray

Aanwezigen

Met het oog op privacy is de deelnemerslijst niet opgenomen in het openbare dialoogverslag. Aan het gesprek namen 19 aanwezigen deel

Opening

Het tweede regionale Peelcafé start met een korte terugblik door Tom Vaessen, Daan Janssen en Rob Wanten. Ze zien de positieve energie in de regio en de beweging die in gang gezet is. Het is belangrijk om het gesprek en de energie in het gebied op gang te houden. Daarnaast bespreken ze de actualiteiten, waaronder de aankondiging van het grote Peelcafé op 3 juli 2024.

Aan de hand van een high-five geven de deelnemers hun visie op het punt waar we nu staan.

Middelvinger: wat gaan we niet meer doen?

Wijsvinger: welke richting gaan we op?

Duim: waar zijn we trots op?

Ringvinger: waar blijven we trouw aan?

Pink: waarin kunnen we ontwikkelen?

Waar zijn we trots op?

We doen het samen
Uniek landschap
Unieke natuur
Ondernemerschap
Vernieuwend

Welke richting gaan we op?

Ruimte voor ondernemers
Voorruit
Kansen benutten
Verbinding
Natuurherstel

Meedenkkracht
R&T??

Wat gaan we niet meer doen?

Zwabberend beleid
Enkelvoudige probleemaanpak
Schuiven en duiken
Achteruitgang biodiversiteit
Afwentelen

Keuzes maken
Combinaties maken

Waar blijven we trouw aan?

Transparantie
Werkende samenwerking
Integrale aanpak
Identiteit
Pioniersgeest
Welvaart
Welzijn

Waar in kunnen we ontwikkelen?

Echt effecten laten zien
Brede welvaart verbeteren
Lef tonen
Keuzes maken
Samenwerken

Aan de slag

Waar de focus in de eerste ronde Peelcafés vooral lag op informeren en vragen beantwoorden, is het nu de bedoeling om samen plannen te maken voor de meerkleurige Peel van morgen. Martijn Vervaert, lid van de versnellingstafel, licht toe wat impulsprojecten en sleutelprojecten zijn. Impulsprojecten zijn kleine maatschappelijke initiatieven die lokaal bijdragen aan de ambities uit het Ontwikkelperspectief 2050. Met een kleine bijdrage, maximaal €25.000, worden deze initiatieven van de grond geholpen.

Het initiatief moet bijdragen aan de richting van het Ontwikkelperspectief en lost niet enkelvoudig/sectoraal een probleem op. De verantwoordingsplicht is minimaal en initiatiefnemers kunnen daardoor vrij gemakkelijk experimenteren.

De aanwezigen worden gevraagd naar hun behoeften en ideeën. In groepen worden de volgende ideeën uitgewerkt:

- Onderzoek naar de beste plek voor groen gas in de regio. Hierbij wordt rekening gehouden met aanbod en afname.
- Een wandelroute langs agrarische hotspots om verbinding te leggen tussen de agrarische sector, educatie, groenontwikkeling, gezondheid en waar mogelijk andere sectoren. Dit kan bijvoorbeeld via met een receptenroute waarbij ondernemers hun lokale producten, en eventueel ook die van collega's, kunnen verkopen aan wandelaars.
- De mogelijkheden om vrijkomende agrarische bebouwing te gebruiken voor opslag van materiaal dat gebruikt wordt voor biobased bouwen/isoleren.
- Experimenteren met voedselbossen door oud agrariërs, eventueel in samenwerking met het onderwijs.

Aan de hand van brainwriting wordt iedereen gevraagd om aan elk plan een bijdrage te leveren. Eerst in de vorm van tekst, daarna met een tekening en aan de hand van een personage. Daarna volgt door het groepje dat het plan heeft aangedragen een meer praktische uitwerking.

En nu?

Aan alle initiatieven hebben één of meer deelnemers hun naam verbonden. Het is mogelijk om de ontstane ideeën als impulsproject in te dienen via het ideeformat. Dit aanvraagformulier komt dan terecht bij de beoordelingscommissie 'de versnellingstafel'. NOVEX De Peel heeft voor deze kleine projecten middelen beschikbaar. De eerste impulsprojecten worden dit jaar toegekend.

De deelnemers geven aan dat zij met een positief gevoel terugkijken op dit Peelcafé. Het is fijn om op deze manier de verbinding op te zoeken en te proberen om tot actie over te gaan.

'Mooi om te zien hoe snel het borrelt als je met ideeën aan de slag gaat'. Het zijn niet altijd nieuwe initiatieven, maar iets herontdekken of de mogelijkheid zien om aan te sluiten geeft energie. Dat is ook de Peelmentaliteit.

Belangrijk is om het gesprek op gang te houden en de energie die bij de deelnemers aan het Peelcafé voelbaar is te verspreiden. Hoe maken we de weg voor kleine initiatieven gemakkelijker? En welke partijen kunnen we nog verbinden om echt tot actie over te gaan?

Iedereen is uitgenodigd voor het grote Peelcafé op 3 juli. Meer informatie volgt op www.novexdepeel.nl

g) Terugblik 2e Regionaal Peelcafé Noordoost-Brabant

Donderdag 25 april 2024, Schaijk

Aanwezigen

Met het oog op privacy is de deelnemerslijst niet opgenomen in het openbare dialoogverslag. Aan het gesprek namen 30 aanwezigen deel

Opening

Het tweede regionale Peelcafé start met een korte terugblik door Tom Vaessen, gespreksleider, Franko van Lankvelt, wethouder Maashorst en stuurgroep lid en de andere aanwezige bestuurders. Ze zien de positieve energie in de regio en de beweging die in gang gezet is. Het is belangrijk om het gesprek nu op gang te houden. Daarnaast bespreken ze de actualiteiten, waaronder de aankondiging van het grote Peelcafé op 3 juli 2024.

Aan de hand van een high-five geven de deelnemers hun visie op het punt waar we nu staan.

Waar zijn we trots op?

Ondernemerszin
Gemeenschapszin onderlinge verbinding
Integraal kijken
Doe-mentaliteit
Samenwerken
Organiseren

Wat gaan we niet meer doen?

Mopperen
Negativiteit
Ja-maar
Bureaucratie
Onnodige regelgeving
Zeiken
Hokjesdenken

Welke richting gaan we op?

Vooruit
Prettige leefomgeving
De goeie kant op
Gezonde samenleving
Klimaatbestendig
Geld verdienen
Verdraagzaamheid
Blijheid
Duurzaam, circulair

Waar in kunnen we ontwikkelen?

Respect	Acceptatie
Trots	Landschap van de toekomst:
Integraal samenwerken	economie en ecologie verbinden
Gezonde samenleving	Durven te investeren
Saamhorigheid	Sterker verbinden
Verdraagzaamheid	Kop boven het maaiveld uitsteken
Inventiviteit	Lef

Waar blijven we trouw aan?

Zelf doen
Eerlijkheid
Carnaval
Bakske koffie
Eigen principes
Gemoedelijkheid
Gastvrijheid

Aan de slag

Waar de focus in de eerste ronde Peelcafés vooral lag op informeren en vragen beantwoorden, is het nu de bedoeling om samen plannen te maken voor de meerkleurige Peel van morgen. Pieter van Ree, gebiedsregisseur NOVEX De Peel, licht toe wat impulsprojecten en sleutelprojecten zijn. Impulsprojecten zijn kleine maatschappelijke initiatieven die lokaal bijdragen aan de ambities uit het Ontwikkelperspectief 2050. Maar die ook een kweekvijver kunnen zijn voor toekomstige grote sleutelprojecten. Met een kleine bijdragen, maximaal €25.000, worden deze initiatieven van de grond geholpen. Door de hoogte van de bijdrage is de verantwoordingsplicht minimaal en kunnen initiatiefnemers dus vrij gemakkelijk experimenteren. De aanwezigen werden gevraagd naar hun ideeën. In groepen werden de volgende ideeën uitgewerkt:

- Historisch duurzaam Oploot: een 'dorpsplan next level' met binnen- en buitengebied. Waarin ecologie, landbouw, de gemeenschap en cultuurhistorie worden verbonden: 'boer-burger-natuur-verbinding'.
- Voedseleducatie voor de jeugd: structurele doorlopende leerlijn waarin kinderen in contact komen met voedselproducenten (waar komt gezonde voeding vandaan) en leren om met gezonde producten te koken. Hebben een kwartiermaker nodig.
- Biogas uit en voor de Peel: businesscase voor een duurzaam netwerk van biogas, van gezamenlijke veehouderijen naar (lokale) afnemers. Gebruik makend van bestaande infra.

- Regeneratieve landbouw, vereniging duurzaam bodembeheer: gezamenlijk gebruik van landbouwgrond om bodem en waterkwaliteit te verbeteren. Het idee is om een kenniscentrum op te zetten om kennis over duurzaam bodembeheer uit te dragen in de regio.
- Agroforestry veroverd de Peel: opschalen van Agroforestry in de hele Peelregio: voor landbouw, landschap, CO2 opslag, gezonde leefomgeving en ecologische verbindingen.
- Beleef de Brobbelbies (Schaijk): transformeren van een boerderij als uitvalsbasis voor recreatie in de natuur.
- Goei Gerei coöperatie: de korte keten van streekproducten aan het rollen brengen, gezamenlijk met voedselproducenten en focus op grotere afnemers.

Aan de hand van brainwriting wordt iedereen gevraagd om aan elk plan een bijdrage te leveren. Eerst in de vorm van tekst, daarna met een tekening en aan de hand van een personage. Daarna volgt door het groepje dat het plan heeft aangedragen een meer praktische uitwerking op een poster. Foto's van de posters zijn toegevoegd aan dit verslag.

En nu?

Aan alle initiatieven hebben één of meer deelnemers hun naam verbonden. Het doel is om de ideeën in te dienen via het ideeformat. Het komt dan terecht bij de versnellingstafel voor beoordeling en als het past binnen de kader wordt een subsidie toegekend. De bedoeling is om de eerste impulsprojecten nog dit jaar van de grond te laten komen.

De deelnemers kijken met een positief gevoel terug op het Peelcafé. De Het is fijn om op deze manier de verbinding op te zoeken en te proberen om tot actie over te gaan. Verschillende initiatiefnemers geven aan dat zij hun idee gaan indienen 'Mooi om te zien hoe snel het borrelt als je met ideeën aan de slag gaat'. Het zijn niet altijd nieuwe initiatieven, maar iets herontdekken of de mogelijkheid zien om aan te sluiten geeft energie. Dat is ook de Peelmentaliteit.

Belangrijk is om het gesprek op gang te houden en de energie die bij de deelnemers aan het Peelcafé voelbaar is te verspreiden. Hoe maken we de weg voor kleine initiatieven gemakkelijker? En welke partijen kunnen we nog verbinden om echt tot actie over te gaan?

Iedereen is uitgenodigd voor het grote Peelcafé op 3 juli

h) Terugblik 2e Regionaal Peelcafé Zuidoost-Brabant (MRE)

Dinsdag 14 mei 2024, Deurne

Aanwezigen

Met het oog op privacy is de deelnemerslijst niet opgenomen in het openbare dialoogverslag. Aan het gesprek namen 21 aanwezigen deel

Opening

Het tweede regionale Peelcafé start met een korte terugblik door Tom Vaessen, gespreksleider, Fons d'Haens, stuurgroeplid en Willeke van Zeeland, wethouder van de gemeente Gemert-Bakel. Willeke spreekt de hoop uit en wil vertrouwen geven dat we echt met de uitvoering aan de slag gaan in de Peel. Fons voegt toe dat hij al goede ideeën voor projecten ziet. Het is aan de overheden om boter bij de vis te doen. Het is belangrijk om het gesprek nu op gang te houden. Daarnaast bespreken ze de actualiteiten, waaronder de aankondiging van het grote Peelcafé op 3 juli 2024.

Aan de hand van een high-five geven de deelnemers hun visie op het punt waar we nu staan.

Waar zijn we trots op?

- Goede vraag
- Landbouw, we hebben veel bereikt
- Broedende kraanvogels
- Ondernemerschap van de mensen
- Hydrologische bufferzone in het leegveld
- We spreken onze trots niet vaak uit, maar er gaat ook veel goed!
- Wat de Peel voortbrengt aan producten (ook: maakindustrie, foodtech, initiatieven energietransitie)
- Meest vooruitstrevende bedrijven in de varkenshouderij
- Combinatie natuurontwikkeling met glastuinbouw
- Dubbel zoveel toeristen uit België en Duitsland in één jaar
- Bescheidenheid is een grote deugd

Welke richting gaan we op?

- Leefbare omgeving
- Betere balans
- Zorgen voor elkaar
- Stabiël hoog grondwaterpeil in en rondom de Peel
- 100% circulaire economie
- Zelfvoorzienend
- NOVEX-visie / NPLG/BPLG: rondom natuur toe naar ander soort landbouw dusdanig dat in de Peel zelf betere kansen komen voor hoogveendrainage
- Meervoudig ruimtegebruik
- Ander soort landbouw met ruimte voor innovatie en extensivering
- True Pricing
- Als het gedragen wordt kom je verder

Wat gaan we niet meer doen?

- Nog meer wensnatuur creëren
- Stoppen met de tendens van steeds meer intensieve teelten, met meer grondwatergebruik en gewasbestrijding. Kunnen we die omdraaien
- Onrealistische doelen
- Constant nieuwe regels
- Ik belangrijker dan ons
- Sectoraal denken
- Puntsturing
- Verkeersdrukke
- Overal de beste in willen zijn waardoor andere dingen niet door kunnen gaan
- Niet mogen falen.

Waar zijn we trouw aan

- De mensen die hier wonen, neem ze serieus en betrek ze
- Landschappelijke kwaliteiten
- Natuurwaarden borgen en waarderen
- Plaatsing zelf aan de knoppen
- Dorpsgemeenschappen, eigenheid, ruimte om te kunnen blijven bestaan
- Pionieren
- Eigen verantwoordelijkheid kunnen nemen

Waar in kunnen we ontwikkelen?

- Elkaar wat gunnen
- Tolerant zijn, ook al zijn we het niet met elkaar eens
- Vertrouwen in elkaar, ook als overheid in ondernemers
- Realisme: wat is haalbaar
- Echt luisteren

Aan de slag

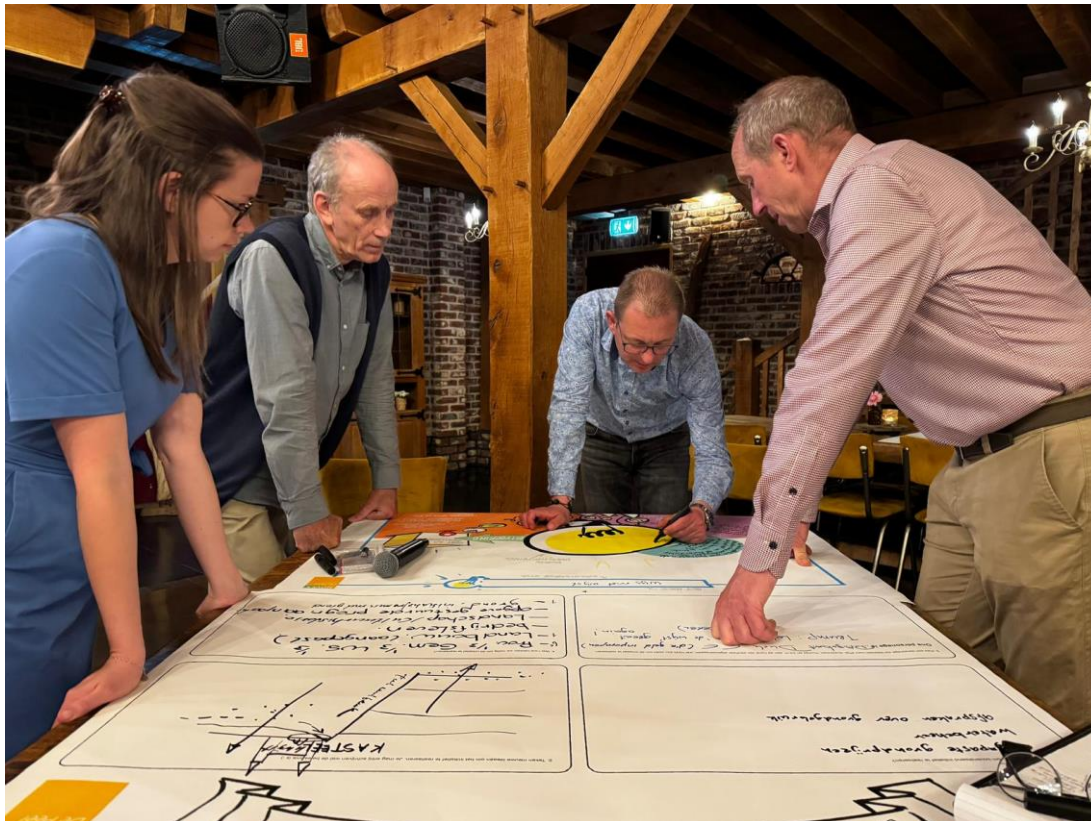
Waar de focus in de eerste ronde Peelcafés vooral lag op informeren en vragen beantwoorden, is het nu de bedoeling om samen plannen te maken voor de meerkleurige Peel van morgen. Pieter van Ree, gebiedsregisseur NOVEX De Peel, licht toe wat impulsprojecten en sleutelprojecten zijn. Impulsprojecten zijn kleine maatschappelijke initiatieven die lokaal bijdragen aan de ambities uit het Ontwikkelperspectief 2050. Maar die ook een kweekvijver kunnen zijn voor toekomstige grote sleutelprojecten. Met een kleine bijdragen, maximaal €25.000, worden deze initiatieven van de grond geholpen. Door de hoogte van de bijdrage is de verantwoordingsplicht minimaal en kunnen initiatiefnemers dus vrij gemakkelijk experimenteren.

Roel Hoppezak wijst op de mogelijkheden van Innovatiehuis de Peel om ondersteuning te bieden of verbindingen te leggen. Mario Berkers van ZLTO vraagt of subsidie ook mogelijk is als een idee niet past binnen bestaande kaders/regels. Dat is zeker mogelijk, mits het past in de richting waar de overheden met NOVEX ook naartoe willen. Daarom zitten binnen NOVEX overheden (inclusief het Rijk) samen aan tafel om waar nodig obstakels te kunnen wegnemen.

De aanwezigen worden gevraagd naar hun ideeën. In groepen werden de volgende ideeën uitgewerkt:

- Energielandgoed realiseren in Deurne
- Emissiearme melkveehouderij die tevens bijdraagt aan energietransitie: monovergistingcollectief Deurne
- Collectieve energiecoöperatie met agro, industrie en glastuinbouw *(dit idee is al ver uitgedacht en wordt deze avond niet verder uitgewerkt)*
- Gecombineerd landgebruik mogelijk maken via commons / mini-ruilverkaveling *(dit idee is al ver uitgedacht en wordt deze avond niet verder uitgewerkt)*
- Bouwen, aan de kernrandzone van het gebied. Uit het harnas van de ruimtelijke ordening komen. Experimenteerruimte
- Opschalen en verbinden lokale gebiedsfonds in combinatie met streekfonds: leren van elkaar
- Vernatten wijstgronden voor landbouw én natuur
- Agroforestry fieldlabs verbinden. De Peel als Agriforestry-hoofdstad van Nederland waar kennis en praktijk geconcentreerd is.

Aan de hand van brainwriting wordt iedereen gevraagd om aan elk plan een bijdrage te leveren. Eerst in de vorm van tekst, daarna met een tekening en aan de hand van een personage. Daarna volgt door het groepje dat het plan heeft aangedragen een meer praktische uitwerking op een poster. Foto's van de posters zijn toegevoegd aan dit verslag. De uitgewerkte ideeën zijn 'typisch ideeën voor verandering die horen bij De Peel', vindt Pieter van Ree. Hij is tevreden met de rijke opbrengst.

En nu?

Aan alle initiatieven hebben één of meer deelnemers hun naam verbonden. Het doel is om de ideeën in te dienen via een online format. Het komt dan terecht bij de versnellingstafel voor beoordeling en als het past binnen de kader wordt een subsidie toegekend. De bedoeling is om de eerste impulsprojecten nog dit jaar van de grond te laten komen.

De deelnemers kijken met een positief gevoel terug op het tweede Peelcafé. Waar het eerste Peelcafé nog wat moeizaam ging, is er nu energie, daar zijn deelnemers blij om. Wel mist de ZLTO de brede betrokkenheid/inspraak van inwoners op het ontwikkelperspectief. Het gezelschap is nog beperkt, het is belangrijk dat meer mensen de mogelijkheid krijgen om ook mee te doen.

'Goed dat het concreet wordt.' 'Goed dat er initiatiefnemers zijn'. 'We moeten niet eindeloos blijven praten.' Mario Berkers: 'Kunnen we gezamenlijk laten zien dat deze pioniersregio weer een kraamkamer van innovaties is?' Roël Hoppezak vult aan: 'Het gaat erom gezamenlijk waarde te creëren voor de Peel. Laten we kijken hoe individuele initiatieven bijdragen aan de waardecreatie voor de Peel.' Aanwezigen zijn uitgedaagd om zelf initiatief en eigen verantwoordelijkheid te nemen, passend bij de streek. Op hun beurt

zijn de overheden uitgedaagd om experimenteerruimte te organiseren die nodig is om de grote opgaven te tackelen.

Iedereen is uitgenodigd voor het grote Peelcafé op 3 juli

3. Samenvatting webinars raads-, staten- en bestuursleden

Woensdag 27 maart 2024

Donderdag 4 april 2024

Aanwezigen

Op 27 maart namen 63 personen deel aan het webinar. Op 4 april namen 32 personen deel. Het grootste deel van de deelnemers is raadslid.

Als sprekers waren aanwezig:

Tom	Vaessen	Gespreksleider
Mario	Jacobs	Voorzitter stuurgroep NOVEX De Peel
Pieter	van Ree	Gebiedsmanager NOVEX De Peel (27 maart)
Mechie	Beurskens	Lid regiegroep NOVEX De Peel (4 april)

Introductie

Beide webinars hebben een vergelijkbare opzet. Het eerste webinar, op 27 maart, vindt plaats in de studio van Waterschap Aa en Maas. Het tweede webinar is een gesprek via Teams. Het webinar start met een introductie door gespreksleider Tom Vaessen. Hij gaat in gesprek met Mario Jacobs (voorzitter stuurgroep) en Pieter van Ree (op 27 maart) en Mechie Beurskens (op 4 april). In dit gesprek worden de aanleiding en het doel van NOVEX De Peel uitgelegd. Daarna volgt een video met meer uitleg over het Ontwikkelperspectief 2050.

Aan de hand van diverse vragen maken we kennis met de deelnemers aan het webinar. De Peel betekent voor iedereen iets anders. Wat in alle gesprekken terugkomt is de

pioniersgeest, de betrokkenheid en de wil om samen iets te maken van het bijzondere gebied.

In gesprek met de streek

Het Ontwikkelperspectief 2050 is eigenlijk een ontwikkelend perspectief. Het is geen beleid maar een inspiratiedocument. Het is een startpunt voor het gesprek met de streek in kleine Peelcafés met inwoners en ondernemers en deze webinars.

In een periode van 25 jaar kan veel veranderen. Dat kun je niet voorspellen en daar heb je ook niet altijd invloed op. Je hebt wel een beeld nodig om naar te streven. Hoe willen onze kinderen dat de Peel er uit ziet? Wat is nodig om daar te komen? Dat kunnen we samen invullen. Belangen kunnen botsen, maar dat is niet erg zo lang je met elkaar in gesprek bent. Ons doel is om als streek aan het stuur te zitten, zodat we zelf kunnen bepalen welke kant we op gaan. We willen hiervoor naar een regionale investeringsagenda toewerken, waarin projecten en initiatieven vanuit de regio zijn opgenomen. Dat helpt om de bal aan het rollen te krijgen, om te experimenteren en om te kijken naar nieuwe mogelijkheden om een boterham te blijven verdienen in de Peel.

Iedereen kan inbreng hebben. Het maak niet uit of ideeën van inwoners, ondernemers, raadsleden of statenleden komen. Met een goed idee en een goed argument moeten we iets.

Toekomst

Stapsgewijs worden steeds meer mensen betrokken bij het gesprek over het Ontwikkelperspectief. We werken samen toe naar een streekakkoord en een investeringsagenda, een streekfonds. Dan kunnen we samen investeren in de streek.

Vragen

Deelnemers aan het webinar hebben de gelegenheid om vragen te stellen. In verband met de tijd kunnen niet alle vragen worden behandeld in het webinar. Alle vragen worden beantwoord en gedeeld met de deelnemers.

Vraag	Antwoord
Wat zijn de gevolgen voor de Peel nu het kabinet miljarden gaat uittrekken voor Brainport Eindhoven?	Als we ons willen verhouden tot Brainport moeten we ook weten wat we zelf willen. We kunnen tegelijkertijd ook leren van Brainport. In Brainport lagen jaren geleden ook veel opgaven. Bedrijfsleven, onderwijs en overheden hebben samengewerkt aan een toekomstperspectief. Dat is een traject van de lange adem, maar zij zitten nu op het punt dat het kabinet miljarden uittrekt voor die regio. Daar kunnen wij van leren. Zorg dat je weet wat je wil, pak de regie, zet een stap naar voren en laat het je niet overkomen. Dan kun je het rijk aanspreken..
Waarom gaat het helemaal niet over de wettelijke verplichting om een gunstige staat van instandhouding van de Natura 2000-gebieden te borgen?	We hebben ervoor gekozen om de doelen niet nogmaals te herhalen maar dat is wel het vertrekpunt. In beleid kijk je expliciet naar de normen en getallen, wij maken hier echter geen nieuw beleid. Natuur is expliciet één van de drie pijlers onder het ontwikkelperspectief.
We moeten in 2027 aan de kaderrichtlijn water voldoen en de grondwaterkwaliteit en kwantiteit is nog zwaar onvoldoende in de overgangszones. Wat gaan we daaraan doen?	Betrokken overheden zijn volop bezig met deze wateropgave. Met onze NOVEX-aanpak willen we die aanpak vanuit het gebied zelf proberen te versnellen. Samen met agrariërs wordt bijvoorbeeld gesproken over hoe je kunt omgaan met beregning. Hoe kunnen we elkaar daarin vinden? Grondwater vasthouden is goed voor de natuur, maar dat helpt ook de landbouw. Daar moeten we elkaar in helpen en experimenteerruimte zoeken. Hoe kunnen we het mes aan twee kanten laten snijden? Dat is de uitdaging en dat lukt niet altijd. Maar waar het lukt, moeten we het doen.
Wordt werkgroep Behoud de Peel betrokken bij de ontwikkelingen in het kader van NOVEX De Peel?	Net zoals veel betrokken werkgroepen en branches Wordt ook Werkgroep Behoud de Peel betrokken, bijvoorbeeld via een mooi gesprek in een van de Peelcafés. De peelcafé 's waren het beginpunt van hoe we het de komende jaren samen gaan doen.
Hoe zien die Peelcafés eruit?	De eerste Peelcafés stonden in het teken van de context en de opgave. Daar hebben we een gesprek over gehad. De volgende stap gaat meer over de initiatieven in het gebied. Dat kan gaan over het herstel van water en bodem, ontwikkel- en experimenteerruimte, nieuwe vormen van landbouw of de leefbaarheid. Er is ruimte om initiatieven

	te helpen opstarten en we kijken of het mogelijk is om een aantal initiatieven op te schalen voor de toekomst. Als mensen zelf ideeën hebben, dan kunnen we ze op weg helpen.
Ruimte is schaars. Aan de ene kant ontwikkelt Eindhoven en aan de anderen kant komt ook Greenport Venlo dichterbij. Welke ruimte is er dan nog over?	De vraag is ook wat willen we zelf in de Peel met die ruimte? Op het moment dat je daar zelf geen beeld bij hebt, gaan anderen bepalen wat het beeld wordt. Onze zorg zit in het vitaal houden van onze dorpen, volhoudbare natuur en volhoudbare landbouw. Hoe behouden we de identiteit en hoe zorgen we ervoor dat onze kinderen hier graag blijven wonen? Dat staat niet uitgeschreven in het Ontwikkelperspectief. Hier moeten we samen mee aan de slag.
Kan de gangbare landbouw blijven bestaan in dit gebied?	Volhoudbare landbouw is belangrijk in de Peel. In welke vorm de landbouw volhoudbaar wordt, dat is de mooie opgave waar we met z'n allen voor staan.
Voor een echt gedragen visie moet je de mensen uit het gebied laten stemmen. Wat hebben bv. recreanten te zeggen?	Dit hangt samen met de vraag 'van wie is de Peel?' Die is sowieso van de mensen die er wonen, werken en leven. Maar ook van de mensen die er graag verblijven. We willen wegblijven van stemmen, we gaan voor betrekken en meehelpen.. Daarom schetsen we een beeld van waar wij in de streek naartoe willen.
In Limburg gebeurt minder dan in Brabant. Hoe krijgen we Waterschap Limburg in beweging?	In NOVEX De Peel doen we het samen, ook waterschap Limburg, en we helpen elkaar daar ook bij. Samen bij de grensoverschrijdende zaken, maar ook samen als het over ons eigen werkgebied gaat. (In de Peel kunnen ondernemers grond hebben in zowel Brabant als Limburg, dan is het heel gek als je met verschillende kaders te maken hebt).
Brabant lijkt verder te zijn met de bescherming van overgangsgebieden rondom de Peel. Limburg lijkt passiever. Wat betekent dat voor de samenwerking?	Juist in NOVEX trekken we samen op en willen we elkaar helpen, ook als er een tandje bij moet.
Heeft u kennisgenomen van de brandbrief van de Limburgse land- en tuinbouwbond? Die belangengroep lijkt zich ernstig zorgen te maken.	We hebben zeker kennis genomen van hun brief en we begrijpen hun zorgen heel goed. Onze oproep is om die zorgen samen aan te pakken en in gesprek te blijven. Wij hebben het initiatief genomen om actief in gesprek te gaan met LLTB en ZLTO om samen met de andere Peelpartners uit te komen bij een gezamenlijke intentie. Dat doen we stap voor stap en de brief van de agrarische belangengroepen helpt om de goede stappen met elkaar te zetten.

	Het samen doen is de sleutel.
Hoe verhouden de twee militaire vliegvelden in het gebied zich tot het ontwikkelperspectief?	De Peel wordt nu al fors militair gebruikt. Het ministerie van Defensie onderzoekt hoe ze de activiteiten die nodig zijn voor vrede en veiligheid een plek kunnen geven. Wij hebben aangegeven dat in de Peel al heel veel stapelt en dat een intensiever militair gebruik geen wenkend perspectief is. Daar wordt serieus naar gekeken en de alternatieven worden afgewogen. Wij worden daar nauw bij betrokken.
Moeten we niet veel meer jonge agrariërs, natuurbeschermers, studenten, ondernemers, inwoners en ambtenaren betrekken?	Toen we terugkeken naar de Peelcafés moesten we ook concluderen dat er vooral mensen tussen de 45 en 65 aan tafel zaten. Ondanks dat we steeds zeggen dat we het ook doen voor onze kinderen, is dat toch een blinde vlek. Daar moeten we naar handelen. Uiteindelijk is het straks hun Peel.
Bent u niet te optimistisch als het gaat om de landbouw? De reactie van LLTB en ZLTO is toch vooral gericht op het behouden van de oude, vervuilende landbouw en veeteelt?	We zijn optimistisch, maar ook omdat ik mensen gesproken heb die ook echt zien dat ze met een andere blik moeten gaan kijken naar onder andere landbouw. Je wilt ook koeien in de wei blijven zien, dat is onderdeel van de identiteit. Het kan naast elkaar bestaan door te vernieuwen. We kunnen ook slim kijken naar hoe we omgaan met grond.
Waar komt het geld vandaan als je ziet dat er flink bezuinigd moet worden door de overheid?	Er komt een nieuw kabinet. Er wordt steeds aangegeven dat de regio heel belangrijk is. Wij zijn er klaar voor om er als regio voor te gaan. Wij zijn er van overtuigd dat er voor goede, breed gedragen ideeën uiteindelijk altijd geld is.
Wat is de status van het Ontwikkelperspectief?	Formeel heeft het document geen status. Het gaat ons om de impact en om met dit Ontwikkelperspectief als inspiratiedocument die impact vanuit het gebied zelf te realiseren.
Wat heeft de Peel hier aan?	Naast een inspiratiedocument werken we ook toe naar een regionale investerings- en uitvoeringsagenda. Daarmee kunnen we beweging in de regio in gang zetten, dan komt er ook boter bij de vis. Bijdragen aan nieuwe ontwikkelingen, inzetten op nieuwe verdienmodellen en experimenten.
Worden de natuurorganisaties hierbij betrokken?	Ja, net als de landbouworganisaties zijn ook natuurorganisaties betrokken. Ook bij de Peelcafés worden zij uitgenodigd en er zijn ook één op één gesprekken. We zitten samen aan tafel. En de vraag aan de natuurorganisaties is ook hoe zij betrokken willen worden. Wij kunnen dat wel bedenken, maar dat weten ze zelf het beste.

Zijn de ZLTO en LLTB bereid om actief mee te denken over een perspectief voor de landbouw?	Ze willen echt meedenken als het gaat om de toekomst van de landbouw. Niet alleen voor mensen die nu bezig zijn in het gebied, maar ook voor hun opvolgers. De vraag is vooral hoe we ervoor kunnen zorgen dat de blijvers er ook echt kunnen blijven ondernemen en er vooruit kunnen, in balans met water en natuur. We moeten samen ontdekken wat de mogelijkheden zijn. Er zijn oprechte zorgen, maar iedereen wil vooruitkijken. Hoe? Daarvoor moeten we met elkaar aan tafel. Dat geldt niet alleen voor de landbouworganisaties, maar ook natuurorganisaties en het gaat ook over leefbaarheid van de dorpen en de energietransitie.
Hoe raakt NOVEX De Peel de brede welvaart in de regio? Brede welvaart meenemen in een grote uitdaging, maar wel belangrijk. Dat moeten we met bewoners doen.	We willen in 2050 goed wonen, werken, leven en recreëren. In de Peel. De opgaves die er liggen hebben invloed op de brede welvaart. Een van de aspecten is bijvoorbeeld de nieuwe verdienmodellen zoals de paardensport en de zorgen over bijvoorbeeld het militaire gebruik. Deze zorgen worden ook besproken met het ministerie. Met inwoners gaan we ook in gesprek. We beginnen klein, maar maken die olievlek steeds groter. We gaan met steeds meer mensen in gesprek, stapje voor stapje. We zoeken ook naar hoe we brede welvaart ook tastbaar kunnen maken. Daar is geen tovermiddel voor, maar we nemen de tijd om dat samen te ontdekken.
Doet het rijk zelf ook actief mee?	Diverse mensen van de ministeries hebben bijgedragen aan het Ontwikkelperspectief met technische input en kennis. Daarnaast zijn ze ook betrokken bij de RIA. Minister Christianne van der Wal is medevoorzitter. Daarmee zitten we aan tafel om knelpunten te bespreken. Daar hebben we bijvoorbeeld aan de bel getrokken over het militaire gebruik. Daardoor is het een nationale afweging geworden in plaats van een regionaal inpassingsprobleem. We zijn niet alleen op onszelf aangewezen.
Veel deadlines richten zich op 2030. Is daarvoor ook een mijlpaal gegeven in het Ontwikkelperspectief?	Het Ontwikkelperspectief is een inspiratie en horizon voor 2050. Daarnaast zijn dan ook de vragen gesteld wat we moeten doen of niet meer moeten doen richting 2030.
Wie heeft het idee van de NOVEX-gebieden bedacht?	Minister Hugo de Jonge heeft de term NOVEX bedacht. Het is ooit begonnen als NOVI, in het kader van de Nationale Omgevingsvisie. Er was een tijd dat het kabinet dacht dat Nederland af was, maar dat is niet zo. Er zijn veel opgaves over stikstof, woningbouw, energie. Daar is de Nationale Omgevingsvisie

	uitgekomen: een visie op hoe we Nederland ruimtelijk inrichten. Er zijn toen NOVI-gebieden aangewezen waar veel opgaves samenkomen. Toen heeft Hugo de Jonge bedacht dat alleen visie onvoldoende is. Er is executiekracht nodig, uitvoering. De volgende stap is dat wel met elkaar werken aan een RIA. Daar zijn ook de raden en staten bij betrokken, zij gaan over het geld.
Wanneer is het Ontwikkelperspectief klaar? En komt er ook een projectplanning?	Het is een zich ontwikkelend perspectief. We bouwen gaandeweg aan alle opgaves, dus het is niet over 5 of 10 jaar klaar. Er hoort ook een RIA bij om echt stappen te kunnen zetten, gekoppeld aan de grootschalige sleutelprojecten in het gebied en extra ondersteuning voor kleinere projecten. Op die manier gaan we werken. Vanuit het rijk en Europa worden tussentijdse peilmomenten ingebouwd.
Op welk manier wordt gemonitord wat de resultaten zijn?	Binnen NOVEX De peel wordt op dit moment niet gemonitord. Het belangrijkste is nu om eerst de bal aan het rollen te krijgen. Vanuit de overheidspartners wordt natuurlijk wel gemonitord in de beleidscyclus. Het Ontwikkelperspectief zit als inspiratiedocument op een andere koers.
Zijn er concrete voorbeelden van projecten en processen in het gebied die al in beweging zijn?	Zeker. Er zijn concrete hulpvragen van bijvoorbeeld melkveehouders die willen extensiveren en zoeken naar grond. Voorbeelden van biobased bouwen die steun vragen voor projecten die al lopen. Er ontstaan al andere vormen van teelten. In het grote Peelcafé worden ook heel veel projecten zichtbaar gemaakt. We moeten niet doen alsof er nog niets gebeurd is. Daar krijgen we ook energie van.
Wat gebeurt er al een gemeente hele andere ideeën heeft over de invulling van het gebied? Kunnen we bijsturen als we ons nu vastleggen?	We leggen ons niet vast. Je kunt je niet vastleggen op een beeld van 2050. Dat is onmogelijk. We hebben alleen elkaar en we weten wat er moet gebeuren en daarvoor hebben we een inspirerend vergezicht nodig. Als we dan halverwege moeten bijstellen omdat de wereld om ons heen verandert dan moeten we dat doen. Daarom is dit ook geen beleidsstuk. Als een gemeente het anders wil doen dan is dat aan die gemeente. Maar daar voeren we dan graag het gesprek over. Die keuze kan hele goede argumenten in zich dragen die ons ook kan helpen.
Waarom zijn de raads-, staten- en AB-leden pas al laatste aan de beurt? Het lijkt alsof er straks een	Het is een inspiratiedocument, geen beleidsstuk. We gaan gelijktijdig met raads-, staten- en AB-leden en inwoners het gesprek aan over de opgaves en dit document. We krijgen heel veel inzichten en al die ontwikkelingen worden

versie van het perspectief ligt waar tientallen overheden aan hebben gewerkt en ook al geldstromen aan gekoppeld zijn vanuit het rijk en Europa. Hoe kan een raad dan nog inbreng hebben?	besproken in de stuurgroep. Daarmee wordt het zich ontwikkelend perspectief steeds verder ontwikkeld. Er is geen deadline voor een nieuwe versie, dat rolt voort.
Is NOVEX qua systematiek vergelijkbaar met een regiodeal?	Niet echt. Het is voor het rijk ook iets nieuws om op deze manier naar een regio te kijken. Regiodeals zijn gekoppeld aan bestaande regio's. De Peel is dat qua gevoel wel, maar bestaat uit vier regio's. We hopen wel dat het rijk een deal met ons wil maken rondom de RIA.

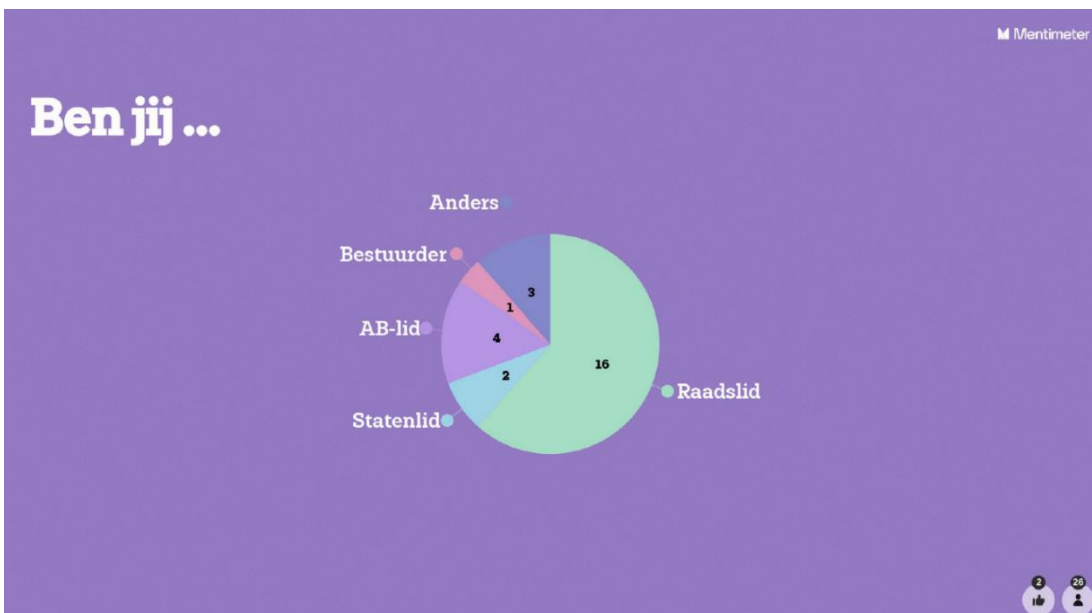
Niet alle vragen konden live tijdens het webinar worden beantwoord. De antwoorden op veelgestelde vragen worden opgenomen op de website www.novexdepeel.nl

Reacties van deelnemers op de vraag 'wat wil je ons nog meegeven?'

- We moeten echt doorpakken. Als die intensieve pluimveehouderij is niet meer van deze tijd. Het lijkt tot stank en fijnstof en dus tot gezondheidsschade. Als we dit nu niet aanpakken, verandert het nooit.
- Gemeenteraden, provinciale staten en algemene besturen kunnen zich nu al in hun voorjaarsnota beraden over mogelijke doorbraak- en sleutelprojecten.
- Natuur en landsbouw lijken er goed in te komen, maar brede welvaart heeft geen vertegenwoordigende club of groepen. Probeer deze niet vertegenwoordigde vragen zoals bereikbaarheid van kleine kernen op de een of andere manier mee te geven.
- Zet in op gifvrije, biologische, plantaardige landbouw.
- Het zou goed zijn om de gemeenten te bezoeken en de Raadsleden en commissieleden bij te praten over het hele project NOVEX De Peel. Zorg dat het gaat leven onder de lokale bestuurders.

Mentimeter

Niet alle deelnemers aan het webinar hebben de vragen via Mentimeter beantwoord. De aantallen wijken daarom af van de aantallen deelnemers.

Zet je stip op de plek waar jouw organisatie is gevestigd

Wat betekent NOVEX?

Twijfels

transitie

Top-Down een gebied inrichten

Nieuwe natuurontwikkeling, verbinding met landbouw.

Doorontwikkeling

Kansen

Nationale omgevingsvisie

Een van de vele rijksopdrachten

Wat betekent NOVEX?

Samen

Geld vanuit de rijksoverheid

?

Nieuwe ontwikkeling

Moeilijk

Nationale omgevingsvisie extra

?

Nieuw (en bestaand) perspectief

Wat betekent NOVEX?

Kansen

Nat omgevingsvisie
plus

van onze kinderen

Van wie is De Peel?

42 responses

voor onze kinderen
 van de bewoners
 van de dierso en de plant
 van ons samen
 onderdeel van de omgeving
 de peil zelf van ons alle
 recreanten
 van mijn dus van allen
 de gronden van eigenaar
 de mensen die er werken
 van de natuur
 toerist
 van niemand
 burger en ondernemer
 iedereen
 ons allemaal
 vogels
 van de natuur zelf
 natuur
 van ons
 van de inwoners
 de inwoners
 van ons allen
 mensen die er leven
 volgende generatie
 van ons allemaal
 onze kinderen
 van de mensen die er wonen
 van onze kinderen
 van iedereen die er leeft
 van de grondelgenaren
 de mensen die er wonen
 de bewoners
 mensen die er werken
 bewoners

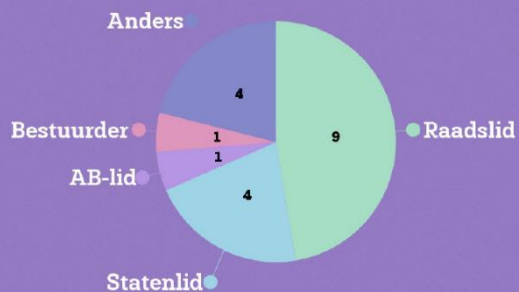

Wat betekent De Peel voor jou persoonlijk?

29 responses

2
15

Ben jij ...

19

Zet je stip op de plek waar jouw organisatie is gevestigd

Wat betekent NOVEX?

Nationale
omgevingsvisie extra

Nationale
omgevingsvisie extra

Nationale
Omgevingsvisie extra

Nieuwe ontwikkeling
voor de regio de Peel,
waarbij natuur en
economie samengaan.

Inrichting nederland

Nationale
Omgevingsvisie Extra

Nationale
omgevingsvisie extra

Nationale omgevings
visie extra

Wat betekent NOVEX?

Nationale
omgevingsvisie extra

Nationale
Omgevingsvisie extra

Nationale
omgevingsvisie extra

Een gezamenlijke
manier om het gebied
van de Peel te
ontwikkelen

Nationale
Omgevingsvisie
uitvoeringskracht extra

DE nationale
omgevingsvisie

Nationaal ontwikkeling

Zuid oost Brabant

4. Terugblik Zomerpeelcafé 3 juli 2024

“Als het in de Peel kan, kan het overal”

Op weinig plekken in het landelijk gebied in Nederland komen zoveel ingewikkelde vraagstukken bij elkaar als in De Peel. Niet voor niets staken het Rijk en de regionale overheden met het programma NOVEX de koppen bij elkaar om oplossingen te vinden. Niet alleen op papier, maar vooral in de uitvoering. “Als het in de Peel kan, kan het overal!” stelde een enthousiaste Mark Roscam-Abbing, directeur-generaal Landelijk Gebied en Stikstof bij het ministerie van LNV, bij de opening van het Zomerpeelcafé op 3 juli jl. in Deurne. De ontwikkelingen in de Peel worden volgens de DG met veel belangstelling gevolgd in Den Haag.

Vurige dialogen

Het eerste grote Zomerpeelcafé volgde op een reeks kleine regiocafé's. Waarin ondernemers, maatschappelijke organisaties, Peelpewoners en overheden met elkaar spraken over de toekomst van de streek, met het zogeheten ontwikkelperspectief als gespreksstarter. Maar vooral spraken de regio's over de uitvoering: concrete initiatieven en projecten die bijdragen aan een gezamenlijke stip op de horizon. In het Zomerpeelcafé kwamen enkele honderden betrokkenen bij elkaar; *'boeren, burgers en buitenlui'*. Een middag van vurige dialogen over landbouw, natuur, leefbaarheid en energie, nieuwe ontmoetingen, kennisdeling, inspirerende betogen, scherpe discussies, zinnenprikkend theater en informatieve wandelingen in het Leegveld. Alles onder het genot van muziek uit de streek en een ietwat waterig zonnetje.

‘We hebben maar één Peel, we moeten er samen uitkomen’

“Ik hoor vandaag veel emotie, maar dat kan niet anders, want er staat veel op het spel voor De Peel,” opent Mario Jacobs, stuurgroepvoorzitter van NOVEX De Peel het tafelgesprek met landbouworganisaties ZLTO, LLTB en LAJK, werkgeversorganisatie VNO-NCW, de Limburgse milieufederatie en Natuurmonumenten. “Het is goed dat we elkaar in de ogen kijken. We moeten er samen uit zien te komen, want er is maar één Peel!”

Hendrik Hoeksema van ZLTO complimenteert de overheden dat ze tot één gezamenlijk toekomstperspectief zijn gekomen, maar maakt daarbij direct een scherpe kanttekening. “We hebben hierover nog onvoldoende het gesprek met de hele streek gevoerd. Het gaat ook over de toekomst van bedrijven, over mensen die geen woning kunnen vinden.” Mario Jacobs beaamt: “Hendrik heeft gelijk als het gesprek hier zou stoppen en we het ontwikkelperspectief als een betonnen mal zouden presenteren. Dat is niet het geval. Als overheden krijgen we vaak het verwijt dat we niet duidelijk zijn of elkaar tegenspreken. Dat willen we doorbreken door als overheden één verhaal op tafel te leggen, als start voor het gesprek. En dat gesprek blijven we ook na vandaag voeren; er is ruimte om samen te kijken naar oplossingsrichtingen.” Mayko ten Kate van LAJK roept de overheden op: “Geef vertrouwen aan ons als jonge agrarisch ondernemers, we hebben het goed voor met de streek en willen de goede dingen doen. Leg ons niet te veel belemmeringen op.”

Omwisselbesluit

Mario Jacobs refereert aan een uitspraak van Mark Roscam-Abbing, eerder die middag over het zogenoemde ‘omwisselbesluit’. “Dat houdt kortgezegd in dat, als we bepalen dat we naar Rome gaan, maar iemand vindt onderweg een betere weg, dat we de route kunnen aanpassen. Zolang je hetzelfde doel maar bereikt. In dat opzicht vind ik het interessant om ook van de jonge boeren te horen: welke wegen zien jullie, als we het erover eens zijn dat we naar Rome gaan?” Hendrik Hoeksema is gecharmeerd van de term omwisselbesluit. “Die

woorden neem ik serieus. Als dat het startpunt is, neem ik dat graag mee terug naar mijn achterban.”

Pascal Plusquin van de Limburgse Milieufederatie benadrukt de urgentie: “Over de vraag óf er iets moet gebeuren is consensus onder alle betrokken partijen. Het is goed dat er wordt over gepraat, maar intussen hollen biodiversiteit en lucht- en water- en bodemkwaliteit achteruit. Laten we ook de wettelijke opgaven niet uit het oog verliezen.”

Blijverseconomie

Jacobs beaamt: “In plaats van discussiëren over beleidsteksten, zou ik liever met elkaar aan de slag gaan met de uitvoering en zorgen dat we ruimte krijgen voor oplossingsrichtingen. We hebben het vaak over de stoppers, maar minstens zo belangrijk: hoe kunnen we de Peel passend maken voor de blijvers? Hoe kunnen zij door?”

Met de blijvers doelt Jacobs niet alleen op agrarische ondernemers. Rob Bogman van VNO-NCW bevestigt: “De ontwikkeling van de Brainportregio brengt ook kansen mee, met nieuwe economische dragers. En ook op de bestaande bedrijventerreinen is duurzaamheid steeds nadrukkelijker het uitgangspunt. We moeten elkaar vasthouden, elkaars ideeën voor oplossingen serieus nemen, investeren in een goed proces en het ondernemen van de toekomst.”

“Op de inhoud mag het hard zijn. Er zijn veel belangen, dat mag best eens botsen”, concludeert Jacobs. “Maar op de relatie zijn we zuinig en we zorgen dat we steeds goed met elkaar de deur uitgaan. Laten we uit het beleidscircus komen en met concrete acties komen! In de uitvoering van sleutelprojecten vinden we elkaar. We zullen vast een keer met de kop tegen de muur lopen, maar dan doen we dat wél samen. Die uitdaging ga ik graag met jullie aan.”

Bekijk alle foto's en een video-impressie van het Zomerpeelcafé op www.novexdepeel.nl

5. Ingekomen schriftelijke reacties

Ingezonden brief aan raads- en statenleden, ontvangen 17 maart 2024

Geachte bestuurder,

Wij maken ons grote zorgen over het proces rond NOVEX De Peel. Ook kunnen wij ons voorstellen dat dit voor gemeenteraden relatief onder de radar is gebleven, temeer omdat er in dit stadium nog geen inbreng van u is gevraagd; hetzelfde geldt overigens voor de Provinciale Staten van zowel Brabant als Limburg en de Algemene Besturen van de waterschappen Aa en Maas, De Dommel en Limburg. Hoewel het stuk volgens de opstellers op dit moment 'geen juridische consequenties' heeft, is het wel al onderdeel van het Ruimtelijk voorstel dat de provincies naar het Rijk hebben gestuurd. De kans is levensgroot dat toekomstige ontwikkelingen daaraan getoetst worden. Met alle juridische gevolgen van dien.

Op 27 maart wordt u als gemeenteraad bijgepraat over NOVEX De Peel en krijgt u wellicht de mogelijkheid te reageren op de plannen. Het is voor de leefbaarheid, economische gezondheid en brede welvaart van uw gemeente belangrijk daar kritisch naar te kijken; ongeacht of het nu als plan, praatstuk of startnotitie wordt gepresenteerd.

In voorbereiding op de sessie van 27 maart vragen wij u dringend kennis te nemen van onderstaande overwegingen.

1. 'Water en bodem sturend' is een prima fysiek-ruimtelijk uitgangspunt, maar moet in balans blijven met de leefbaarheid en economische ontwikkeling in het buitengebied.
2. Dat economisch perspectief als pijler onder leefbaarheid ontbreekt thans.
3. Natuur is belangrijk, ook voor boeren en tuinders. Doelen moeten echter haalbaar en realistisch zijn, zeker in een van de sterkst verstedelijkte gebieden van Europa. Een van de belangrijkste doelstellingen is hoogveenontwikkeling, maar de vraag is of het - met de verwachte klimaatveranderingen en lekkages vanuit het natuurgebied - nog wel realistisch is om bepaalde gebieden zodanig te vernatten dat een bijna complete agrarische sector wordt opgeofferd.
4. De kritische depositiewaarde is in de Peel een onhaalbaar doel. Om dat doel te halen, moet niet alleen alle landbouw verdwijnen, maar ook de industrie en al het verkeer. Als we onszelf dat doel nu toch opleggen, kunnen overheden in alle lagen daarop juridisch worden afgerekend.
5. De enorme ambities in NOVEX De Peel – onder meer voor natuuruitbreiding - staan in schril contrast met de beschikbare financiën.
6. Naast veehouderij en akkerbouw is tuinbouw, zowel voedingstuinbouw als sierteelt in vollegrond en glastuinbouw, een perspectiefvolle sector die nauwelijks in beeld komt.
7. De agrarische sector wil - en kan - een belangrijke bijdrage leveren aan maatschappelijke uitdagingen in de Peel-regio; zekerheid van gezond en betaalbaar voedsel, een groene leefomgeving, energietransitie door de productie en opslag van (bio)gas, warmte (o.a. geothermie) en elektriciteit, economische drager en leefbaarheid van kleine kernen, beheer van landschap en groenblauwe diensten, om enkele voorbeelden te noemen.
8. De primaire agrarische sector heeft het fundament gelegd voor de economische ontwikkeling van de Peel. Deze regio heeft op nationaal en internationaal niveau een belangrijke rol daar waar het gaat om voedselproductie. Nog altijd ontleent het gebied een grote economische waarde dankzij een transformerende agrarische sector. Dat perspectief missen wij in de visie.

9. Een transitie van het landelijk gebied kan alleen succesvol zijn als die erkend en gedragen wordt door de regionale samenleving en resultaat is van een democratisch proces. Vooralsnog schiet dit plan daarin op cruciale aspecten tekort.

NOVEX De Peel staat nog in de kinderschoenen, maar er komt onherroepelijk een moment dat het aan u ter beoordeling wordt voorgelegd. We hopen van ganser harte dat – wanneer u deze zorgen met ons deelt – u die op dat moment kenbaar maakt

Mocht u naar aanleiding van bovenstaande behoefte hebben aan meer input of achtergrond, dan zijn wij uiteraard te allen tijde graag bereid verdere toelichting te geven.

Met vriendelijke groet,

Bestuurslid ZLTO

Bestuurslid LLTB

Betuurslid Stichting Leefbaar Peelland

Voorzitter POV

Ingezonden mail 18 maart 2024

Geachte heer van Ree, Beste Pieter,

Op dinsdag 12 maart jl. heb ik deelgenomen aan het Regionaal Peelcafé Midden-Limburg namens Stichting Natuurlijk Platform. Daar hebben we elkaar na afloop nog even gesproken. Deelnemers werden uitgenodigd om per e-mail ideeën/opmerkingen aan te dragen als daar behoefte aan zou zijn. Daar maak ik graag gebruik van.

“Gemakkelijke natuur”

In het concept document “een ontwikkelend perspectief op weg naar 2050 – meerkleurige toekomst in de Peel” ben ik geschrokken van paragraaf 6 van het onderdeel “Bestuurlijke aandachtspunten rijk-regio”. Daarin wordt geopperd dat gekeken moet worden of de focus in de Peel wel op hoogveen moet blijven liggen, en er niet beter gezocht kan worden naar nieuwe ecologische dragers. Ik noem dat maar even ‘gemakkelijke natuur’. In dit verband speelt ook de vraag over het behoud en de uitbreiding van Nationaal Park De Groote Peel, zo staat er geschreven.

Dat moet mijn inziens zeker niet gedaan worden! We hebben ten eerste de Europese verplichting om ons maximaal in te zetten voor hoogveenbehoud/herstel. Maar heel belangrijk is ook: het overheersende in Nederland is voedselrijk en droog. Wanneer je streeft naar hoogveen -en dus naar voedselarm en nat- dan bereik je altijd andere waardevolle natuur, ook als het hoogveen (nog) niet is bereikt.

Maximaal inzetten op voedselarm en nat betekent dat je altijd iets waardevols bereikt!

Integrale aanpak, maar voorrang voor overgangszones

Verder geldt in Novex hetzelfde als binnen de gebiedsgerichte aanpak: de problemen op het gebied van stikstof, waterkwaliteit, droogte, klimaat, biodiversiteit moeten integraal aangepakt worden.

Concreet: voor die integrale aanpak zal eigenlijk heel het platteland ‘op de schop’ moeten, maar met voorrang moeten er overgangszones komen rondom de natuur. Over overgangsgebieden staat in het NPLG geschreven dat deze erop zijn gericht het landgebruik en de activiteiten in de directe omgeving van Natura 2000-gebieden af te stemmen op de condities die nodig zijn voor het realiseren van de instandhoudingsdoelen binnen een Natura 2000-gebied. Voor de Peel zou dat de hydrologische zone moeten zijn die nodig is om de Peel tegen verdroging te beschermen, dus de +/- 2 km brede zone, die als kaartbijlage is opgenomen bij het wijzigingsbesluit van het Natura2000 beheerplan Groote Peel, Deurnsche Peel & Mariapeel van 2022. Zeker binnen deze zone dient meer natuur te komen en/of de landbouw zal veel minder intensief en natter moeten. Ook lager gelegen beekdalen zijn cruciaal (voor vernatting zijn de laagst gelegen gronden essentieel).

Herontwikkeling van het Aa-dal aan Limburgse zijde

De Aa ontspringt in Ospeldijk (Nederweert) en stroomt door het hydrologische buffergebied van De Groote Peel. De Aa is aan Limburgse zijde op veel plekken recht en de oevers zijn steil. Dit zorgt voor wateroverlast bij hevige neerslag en droogte in perioden met weinig regen. Eén concreet plan dat binnen Novex zou kunnen worden opgepakt is het herinrichten van het Aa-dal (aan de Limburgse zijde). Aan Brabantse zijde is men al voortvarend aan de slag met de herontwikkeling van de Aa. Door nu ook de Limburgse 5 km van de oorsprong van de Aa naar de Brabantse grens aan te pakken, wordt er een algehele kwaliteitssprong gemaakt. De biodiversiteit, waterhuishouding, het landschap en de noodzakelijke vernatting rondom de Peel worden allemaal bevorderd.

Zonering intensieve teelten

We zouden moeten streven naar het verplaatsen van teelten zoals graszoden, bloembollen, groentes, bloemen, bomen, e.d. naar gebieden buiten de overgangsgebieden. Andere teelten die daarvoor in de plaats kunnen komen zijn teelten die minder mest en gif nodig hebben, die een hogere grondwaterstand kunnen/moeten hebben en die weinig tot geen beregening uit grondwater behoeven. De overheid zal daarbij dusdanig moeten faciliteren dat er voor dergelijke productiemethoden ook een verdienmodel is. Ik zag afgelopen vrijdag toevallig het volgende nieuwsbericht van de provincie Brabant voor een pilot voor een grondruilfonds in de Peelvenen (<https://www.brabant.nl/actueel/nieuws/landbouw-en-voedsel/2024/brabant-start-met-pilot-grondruilfonds-in-de-peelvenen>). Provincie Noord-Brabant schrijft: *“Met het grondruilfonds kan grond gekocht of geruild worden van agrariërs die willen stoppen of verplaatsen. Deze kan vervolgens, vaak via kavelruil, aangeboden worden aan anderen die invulling willen geven aan de ambities in een gebied. Denk aan agrariërs die willen extensiveren of natuur inclusief worden. Op deze manier kunnen de maatschappelijke opgaven in het gebied gerealiseerd worden.”*

Wees voorzichtig met technische “oplossingen” in overgangsgebieden

Daarnaast vind ik het belangrijk om te benoemen dat we heel voorzichtig moet zijn met technische oplossingen, zoals bijvoorbeeld sub irrigatie en extra Maaswateraanvoer. Daarmee wordt het misschien wel iets natter, maar het landbouwdoel blijft dan voorop staan. De integrale aanpak t.b.v. meer natuur, meer biodiversiteit, wordt daarmee niet bereikt. De kans is zelfs aanwezig dat daarmee die ‘intensieve’ teelten nog verder oprukken.

Landschappelijke openheid en rust in overgangsgebieden

Voor de Peel is behalve voedselarmoede en een stabiele waterstand ook landschappelijke openheid en rust heel belangrijk is. Rondom de Peel moeten bijvoorbeeld ganzen en kraanvogels kunnen foerageren (alleen slapen in de Peel is niet genoeg). Dus let op met glastuinbouw, zonneparken, windmolens etc.. De rust wordt in een open landschap veel sneller aangetast dan in een bos.

Zonering van recreatie

Recreatie in de peelregio zou goed gezoneerd moeten worden. Belangrijk daarbij is dat ook het landschap rondom de Peel aantrekkelijker wordt, zodat niet iedereen voor alle recreatie de Peel in hoeft. Voor de Natura2000 gebieden en de overgangsgebieden daaromheen dient een zoneringsplan voor recreatie te worden opgesteld, zodat de recreatieve druk beter verdeeld wordt, vooral ook naar delen van de overgangsgebieden en daarbuiten waar het minder kwaad kan.

Door het (agrarische) landschap als geheel aantrekkelijker te maken, zullen inwoners van de woonkernen en toeristen de hele Peelregio willen ontdekken. Nu fietst en wandelt men vaak van een woonkern naar een Natura2000 gebied via eentonig landschap over onaantrekkelijke routes. Door hier verbetering in aan te brengen en de landschappelijke structuur te versterken, wordt het gehele buitengebied aantrekkelijk voor recreatie en zijn de Natura2000 gebieden de kers op de taart.

Verbindingsroutes

Tenslotte wil ik de noodzaak van verbindingzones tussen de natuurgebieden benadrukken. Deze verbindingzones moeten breed genoeg en nat zijn. De belangrijkste zijn:

- 1) tussen Groote Peel en Deurnsche Peel
- 2) tussen Groote Peel en Weerterbos
- 3) tussen Deurnsche Peel/Mariapeel, Heidse Peel en De Bult

Andere denkrichtingen die ik reeds op de gele kaartjes tijdens de bijeenkomst heb opgeschreven:

Aparte status Landschapsgronden in overgangsgebieden

Overgangsgebieden rondom Natura2000 gebieden inrichten met Landschapsgronden. Daarmee bedoel ik dat agrarische gronden (tegen betaling aan de eigenaar) worden afgewaardeerd en dat er vanaf dat moment strenge eisen zijn aan het gebruik van deze gronden. Dat wil o.a. zeggen: extensieve landbouw, vernatting, geen intensieve teelten zoals graszoden, bloembollen, vollegrond groenten

Gebruiksbossen bij woonkernen en landschappelijke structuurversterking

Door nieuwe gebruiksbossen bij woonkernen en een mooi landschap geef je mensen alternatieve plekken in het groen om bijvoorbeeld hun hond uit te laten, te spelen en hard te lopen. De recreatiedruk wordt daardoor evenwichtiger verdeeld.

Ik kijk uit naar de volgende bijeenkomst.

Met vriendelijke groet,

Ivonne Saanen
Natuurlijk Platform

Ingezonden mail 14 april 2024

Beste sprekers en gespreksleider bij het aanstaande 2e Peelcafé in Ospeldijk op 16 april,

Onderstaande tekst staat op pag. 125 van het NOVEX document 'Ontwikkelperspectief de Peel':

AANDACHTSPUNTEN VOOR HET OVERLEG TUSSEN RIJK EN REGIO

Voor het overleg tussen rijk en regio wordt in dit OP2050 een aantal bestuurlijke aandachtspunten meegeven. In een aantal gevallen zijn dat 'schuimpunten': kwesties waar partijen het nog over eens moeten worden. Andere aandachtspunten gaan over de gevolgen van de ingrijpende herinrichting van de Peel: hoe gaan we om met bedreigingen en kansen? En hoe kunnen we kansrijke ontwikkelingen stimuleren of de pijn van ingrepen zoals vernatting verzachten. Bestuurlijke aandachtspunten kunnen aanleiding vormen voor verdieping van dit NOVEX-perspectief of voor nadere besluitvorming. Dit is het lijstje:

1. Stikstof en natuur: de depositie van stikstof op kwetsbare Natura2000-gebieden en het herstel van natuur is overal in Nederland een grote uitdaging, maar in gebieden met een hoge veedichtheid zoals de Peel is die uitdaging gigantisch. Toch is deze toekomstvisie op de Peel alleen te realiseren als er (stikstof)ruimte ontstaat voor de blijvers, voor nieuwe vormen van ondernemen met grond en ook voor nieuwe economie. Ook de Peel moet van het slot, dat is het eerste aandachtspunt. Rijk en regio staan daarvoor aan de lat via het NPLG en de programma's landelijk gebied van Brabant en Limburg.

2. Heropenen militair vliegveld: eventuele heropening van

5. De gevolgen van extensivering rondom natuurgebieden: met het oog op behoud en herstel van de Natura2000-gebieden (hoogveenrestanten en waardevolle natte natuur) zullen de grondwaterpeilen fors omhoog moeten gaan. Dat vermindert gelukkig ook de kwetsbaarheid van natuur voor stikstof. Rondom natuurgebieden hebben biologische landbouw (akkerbouw én veeteelt), agrarisch natuurbeheer en landbouw met verbrede doelen toekomst. Het opvangen van of compenseren voor de gevolgen van noodzakelijke extensivering is een belangrijk aandachtspunt.

6. Houdbaarheid van hoogveennatuur en nieuwe ecologische dragers: ofschoon de Peelreservaten in de Nederlandse context zeer waardevol zijn (met allerlei rode lijstsoorten) en het behoud ervan een plicht is in Europees verband, zal het veel inspanningen vragen om te behouden wat er nu is en maakt de klimaatverandering dat naar verwachting nog moeilijker. Net zoals we bij de economie naar nieuwe dragers op zoek gaan, zou in de Peel ook gezocht kunnen worden naar nieuwe ecologische dragers. Naar wilde natuur die tegen een stootje kan en nieuwe vormen van biodiversiteit en ecologische milieus toevoegt. Ook als alternatief voor de arme (naald)bossen op de dekzandgronden. In dit verband speelt ook de vraag over het behoud en de uitbreiding van Nationaal Park De Groote Peel.

Als deze afwaardering van natuurkwaliteit daadwerkelijk als serieuze optie wordt voorgelegd aan de bewoners van de Peelregio worden ze letterlijk met een kluitje in het voedselrijke riet gestuurd.

Dit dwaalspoor zal het behalen van het gewenste eindresultaat, een vitale Peelregio, nog moeilijker maken. Bij het 1e Peelcafé bespeurde ik weinig gevoel voor urgentie, zelfs naïviteit, over de opgaven die hier liggen. Stefan Lemmens lachte b.v. het stikstofprobleem weg door Harold Veugen aan te moedigen in het vervolg maar op de fiets naar zijn werk te gaan. Dit soort opmerkingen zal bewoners van de Peelregio niet inspireren werk te maken van de onontkoombare transitie. Het is populistisch meepraten met de onderbuik en de indruk wekken dat alle onheil van buiten komt. Ons, hardwerkende, Peelbewoners valt niets te verwijten. Het is allemaal maar gekkigheid uit Den Haag.

De harde werkelijkheid is dat wij met onszelf, en met Europa, al in de jaren '90 afspraken hebben gemaakt over waar wij garant voor staan in de Peel. En de harde werkelijkheid is ook dat we sindsdien eigenlijk niets wezenlijks hebben gedaan om ons doel te halen, afgezien van maatregelen in het natuurgebied zelf. Halfzachte schijnoplossingen hebben ertoe geleid dat externe invloeden onverminderd slecht zijn gebleven, én cumulatief. De patiënt is decennialang verwaarloosd omdat de individuele belangen van ondernemers steeds voorrang kregen. En als de patiënt dan uiteindelijk bijna dood is zeg je doodleuk dat een goede verzorging niet zo veel zin meer heeft want er is toch geen redden meer aan.

Dit is funest voor het draagvlak voor de transitie. De slechte verzorgers worden beloond i.p.v. aangesproken op hun verantwoordelijkheid. Steeds maar weer worden uitwegen gezocht. Of het nou de klimaatverandering is (rárá, hoe komt dat, alsof dat niets met ons

eigen gedrag te maken heeft). Of het eeuwige mantra: natuurlijk willen we wel veranderen, maar het moet wel haalbaar en betaalbaar zijn. Alsof doorgaan op de huidige weg haalbaar en betaalbaar is.

Het nu zaak alles op alles te zetten om de verloren tijd in te halen. En duidelijkheid te scheppen naar iedereen. De landbouw kan in de randzone van de Peel een prima rol blijven spelen via (extensieve) rundveehouderij op grasland. Maar bijvoorbeeld graszoden, lelies, gladiolen, en intensieve akker- en tuinbouw zijn ongewenst, nu al. Omdat ze drooglegging in herfst en voorjaar vereisen. En massale grondwateronttrekking in het groeiseizoen. Als de voortekenen niet bedriegen (afrikaantjes als voorvrucht), komen er over enkele weken maar liefst 18 ha lelies bij in het dal van Aa, grenzend aan de Peel. Het kan en het mag, maar provincie, gemeente en waterschap zouden nu al uit kunnen dragen dat dit ongewenst is, en straks ook via regelgeving onmogelijk gemaakt zal worden. Omdat het een bedreiging is voor het Nationaal Park en Natura2000 gebied.

Als ondernemers op 16 april signalen krijgen dat de natuurdoelen wellicht afgeschaald kunnen gaan worden - zoals verwoord in het Ontwikkelperspectief - blijven ze maar geloven in het sprookje dat ze op de oude voet door kunnen in de randzone van de Peel. Als overheid moet je nu - na decennialang niets doen - echt duidelijk zijn en mensen niet in het ongewisse laten. Boeren vragen om duidelijkheid. Geef ze duidelijkheid. Daar hebben ze zelf ook het meeste baat bij.

Mijn oproep aan jullie is daarom, geef mensen alsjeblieft geen valse hoop op doorgaan op de oude voet. Maak ook duidelijk dat levend hoogveen in de Peel essentieel is. Het is de enige reden dat we onszelf Peelregio mogen noemen. En die Peel moet geheeld. Daaraan tornen is het begin van het einde van een vitale Peelregio. En gaat waarschijnlijk nóg hogere maatschappelijke kosten veroorzaken door gerechtelijke uitspraken en Europese sancties. De regio zal volkomen op slot raken i.p.v. vitaal.

Bagatelliseer dus alsjeblieft de problemen niet en presenteer 'simpeler' natuurdoelen niet als een redelijk alternatief. Daarmee steek je je kop in het (veel te droge) zand.

Inspireer bij het 2e Peelcafé de bewoners om deel te nemen aan het proces op weg naar een mooie toekomst voor de Peelregio. Zonder die inspiratie verbeteren de lucht-, bodem-, en waterkwaliteit in de regio niet. En halen we onze natuurdoelen niet. Op basis van de huidige klimaatmodellen valt er de komende jaren meer dan voldoende neerslag in deze regio voor het behoud en herstel van onze laatste hoogveenrestanten. Het is eenvoudigweg onze plicht daar vol op in te zetten. En trots te zijn op onze Peel.

Met vriendelijke en hoopvolle groet,

Willem Maris

14-5-'24

Input voor Novex De Peel

Er wordt geopperd wordt dat er bekeken moet worden of er in de Peel niet een ander, 'gemakkelijker' soort natuur kan worden gerealiseerd i.p.v. hoogveen. Dat moet zeker niet gedaan worden! We hebben ten eerste de Europese verplichting voor hoogveen. Maar heel belangrijk ook: het overheersende in Nederland is voedselrijk en droog. Wanneer je streeft naar hoogveen -en dus naar voedselarm en nat- dan bereik je altijd andere waardevolle natuur, ook als het hoogveen (nog) niet bereikt wordt. Er is een gezegde: 'je hoeft niet perse te slagen om te blijven volharden'. Voor het streven naar hoogveen geldt dat dus ook. Maar als men al begint om het doel af te zwakken, dan is de kans groot dat ook de natuur die 'een stapje lager staat' dan hoogveen ook niet meer bereikt wordt. Dus: maximaal inzetten op voedselarm en nat, dan bereik je altijd iets waardevols!

Verder geldt in de Novex hetzelfde als binnen de gebiedsgerichte aanpak: de problemen op het gebied van stikstof, waterkwaliteit, droogte, klimaat, biodiversiteit moeten integraal aangepakt worden. Wij raden aan om daartoe het ontwerp NPLG eens door te nemen, waar het o.i. goed instaat. Voor de integrale aanpak zal eigenlijk heel het platteland 'op de schop' moeten, maar wij pleiten er in ieder geval voor dat dit met voorrang gebeurt in een 'overgangszone' rondom de natuur. Voor de Peel zouden wij daarvoor beginnen met de zone die nodig is om de Peel tegen verdroging te beschermen, dus de +/- 2 km brede zone. Zeker daarbinnen dient meer natuur te komen en/of de landbouw zal veel minder intensief en natter moeten. Ook lager gelegen beekdalen zijn cruciaal. (Voor vernatting zijn de laagst gelegen gronden essentieel.)

Dus weg met teelten zoals graszoden, bloembollen, groentes, bloemen, bomen, e.d.. Andere teelten daarvoor in de plaats: teelten die minder mest en gif nodig hebben, die een hogere grondwaterstand kunnen/moeten hebben en die weinig tot geen beregening uit grondwater behoeven. De overheid zal daarbij dusdanig moeten faciliteren dat er voor dergelijke productiemethoden ook een verdienmodel is.

Belangrijk om in de gaten te houden is denken wij ook dat je heel voorzichtig moet zijn met technische oplossingen, zoals bijv. de door de waterschappen gepropageerde subirrigatie en extra Maaswateraanvoer. Daarmee wordt het misschien wel iets natter, maar het landbouwdoel blijft dan voorop staan. De integrale aanpak t.b.v. meer natuur, meer biodiversiteit, wordt daarmee niet bereikt. De kans is zelfs aanwezig dat daarmee die 'intensieve' teelten nog verder oprukken.

Voor de Peel is behalve voedselarmoede en een stabiele waterstand ook landschappelijke openheid en rust heel belangrijk. Rondom de Peel moeten bijv. ganzen en kraanvogels kunnen foerageren (alleen slapen in de Peel is niet genoeg). Dus let op met glastuinbouw, zonneparken, windmolens etc..

De rust wordt in een open landschap veel sneller aangetast dan in een bos. De recreatie dient dus goed gezondeerd te worden.

Belangrijk daarbij is dat ook het landschap rondom de Peel aantrekkelijker wordt, zodat niet iedereen meer voor alle recreatie de Peel in hoeft. Met het recreatiezoneringsplan van SBB is dat nog niet ingevuld. Dat is iets dat i.h.k.v. de Novex opgepakt kan worden.

Naast overgangszones rond de Peel zijn ook verbindingzones nodig: breed genoeg en nat, via water. (Het gaat om het verbinden van natte, voedselarme natuurgebieden met elkaar.)

Dit zijn de belangrijkste:

- 1) tussen Groote Peel en Deurnese Peel
 - 2) tussen Groote Peel en Weerterbos
 - 3) tussen Deurnese Peel/Mariapeel, Heidse Peel en De Bult.
- Zie de plaatjes hieronder.

